

‘ANTERE B. ŞEDDÂD’IN HAYATI VE ŞİİRLERİNDE HAMÂSET TEMASI

Yakup GÖÇEMEN*

Öz

Câhiliye dönemi Arap Edebiyatı'nın en önemli edebi türü şiidir. Bu dönem, Arap şiirinin zirveye ulaştığı zaman dilimidir. Söz konusu dönemin en gözde eserleri Arap şiirinin mihveri sayılabilecek olan muallakalardır. Bu seçkin koleksiyonun şairleri Arap şiirinin zirvesine yerleşmiş şairlerdir. Şiir ustası muallaka şairlerden biri olan 'Antere b. Şeddâd, Arap şiirinde kahramanlık konulu şiirlerde öncü şahsiyetlerdendir. Habeşli cariye bir kadının oğlu olarak kölelikten, savaşlarda kabilesinin öncüsü özgür bir kahramana uzanan hayatı boyunca, savaş meydanlarında düşmanlarıyla, iç dünyasında ise aşkına karşılık bulamadığı sevgilisi 'Able'nin özleminin sebep olduğu buhranlarla mücadele etmiştir. Bu çalışmada, bu türün en seçkin örneklerinden birinin sahibi ve bir çok eleştirmen tarafından "süvarilerin en büyük şairi" olarak değerlendirilen 'Antere B. Şeddâd'ın hayatı ve şiirlerinde hamâset teması üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 'Antere, 'Able, Hamâset, Şiir, Kılıç, At.

THE THEME OF HEROISM IN THE POETRY OF 'ANTARA B. SHADDAD

Abstract

The poetry is the most important literary types of Arabic literary in pre-Islamic (Jâhiliyyah) Period. Arab poetry reached its peak during this period. During this period, the most beautiful works that can be considered as the axis of Arab poetry, are the mu'allaqas. The poems of this exclusive collection are poems who are in the peak of poetry. A mu'allaqa poems, the master of poetry, 'Antara b. Shaddâd, is one of the pioneer of heroism. As the son of a Ethiopian female slave, from slavery to being a hero of his tribe in the battlefield, he fought against his enemies in the battlefield and against his depression that caused by his unrequited love 'Ablah. This study mainly focusus on 'Antara b. Shaddad's life and the theme of heroism in his poetry who was the owner of one of the best examples in poetry and who named "the best poet of cavalaries" by the many literary critics.

Keywords: 'Antara, 'Ablah, Heroism, Poetry, Sword, Horse.

* Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Araçça Öğretmeni, yakupgocemen@kilis.edu.tr

Giriş

Tarih boyunca ve özellikle câhiliye dönemi Arap toplumunda şiir ve şairin çok özel bir yeri olmuştur. Arapların yaşamış oldukları hayata ve içinde buldukları topluluğun duygularına sıkı sıkıya bağlılıklarını sağlayan ve en büyük sanat eserleri sayılan şiir (Çetin, 2011: 9); aynı zamanda Arapların divanı kabul edilerek dil, kültür, savaş, barış, inanç, ahlâk, düğün, matem vb. gelenek ve göreneklerini koruyup günümüze aktaran bir edebî tür olarak değerlendirilmiştir (Emîn, 1964: 57). Câhiliye döneminin en yaygın edebî türü olan şiirin zirvesinde yer alan seçkin şiirleri ifade eden “Muallakalar”, Arap şiirinin söz konusu dönemde ulaştığı seviyeye işaret eden en büyük deliller arasında gösterilmektedir. ‘Antere b. Şeddâd’ın şiirlerinin derlendiği divanının en gözde kasidesi olan “*el-Mühezzabe*”, muallakalar adıyla bilinen bu seçkin şiir koleksiyonunun bir parçasıdır.

Araplar, yiğitçe savaşan, centilmenlikten hiçbir zaman taviz vermeyen aynı zamanda şiir söyleyen şairlere “*eş-Şu‘arâu’l Fursân*” yani “*Süvari Şairler*” adını vermişlerdir. Câhiliye Araplarının bu yiğit süvari şairlerinden biri olan ‘Antere b. Şeddâd, muallaka şairi olmasının yanında el-Asma‘î (ö. 216/831) dahil birçok Arap edebiyat tarihçisine göre “*Eş‘aru’l-Fursân*” yani “*Süvarilerin en yetenekli şairi*” vasfına layık görülmüştür (el-İsfahânî, 2008: VII, 148; Ebû Nâcî, 1984: 55; el-Bustânî, tsz.; 177). Usta şair ‘Antere; sadece yaşadığı câhiliye döneminde değil, tüm zamanlarda Arap şiirinde hamâset temalı şiirlerin öncü şahsiyetlerinden birisi olarak kabul edilmiştir. ‘Antere’nin, Habeşli siyahi bir cariyeinin oğlu ve babasının kabilesi olan ‘Abs oğullarının köle çobanı olarak başladığı hayat serüveni, cesaretiyle savaşlarda kendisinden ve kahramanlıklarından medet umulan özgür bir komutan olarak doksanlı yaşlarda savaş meydanında son bulmuştur. Bu savaşçı şairin şiirlerinin arka planında Amcası kızı ‘Able’ye beslediği platonik aşk yatmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği gibi; özgürlüğü, kabilesinin savaşlarındaki liderliği, şairliği ve savaş meydanlarında kazandığı zaferleri de dahil hayatta elde ettiği kazanımların temelinde, sosyal statüsü sebebiyle reddedildiği sevgilisine kendini ispatlama ve köleliğin ruhuna kazandığı kompleksten kurtulma arzusunun yattığı görülmektedir.

Çalışma, doğası gereği klasik ve modern kaynakların taranmasına dayanmaktadır. Arapça kaynaklar ağırlıklı olmak kaydıyla, konuya dair bilgiler içeren Arapça ve Türkçe eserlerden yararlanılmıştır. Konuyla ilgili Türkçe kaynakların genel olarak makalelerden ibaret olduğu görülmüş, Arapça kaynaklarla kıyaslandığında bu konuda Türkçe çalışmaların oldukça az olduğu neticesine ulaşılmıştır. Bu çalışma, Antere'nin Türkiye'de daha iyi tanınmasına katkı sağlayacağı düşüncesiyle yapılmıştır.

1. 'Antere B. Şeddâd'ın Hayatı

Miladi VI. yüzyılda yaşamış, câhiliye dönemi savaşçı şairlerin en meşhurlarından birisi olan Necd'li şair 'Antere b. Şeddâd'ın neseb silsilesi birkaç şekilde rivayet edilmiştir (el-İsfahânî, 2008: VIII, 168; et-Tebrîzî, 1992: 7). Bu silsilelerin en çok kabul göreni, 'Antere b. Şeddâd b. 'Amr b. Kırâd b. Mahzûm b. 'Avf b. Mâlik b. Gâlib b. Katia b. 'Abs b. Bağîd'dir (İbn Kuteybe, 1967: I, 250). 'Antere, Arap menkıbelerinde muallakasındaki aşk ve hamâsî yönüyle, Ahd-i Atîk'teki Samson'a ve Yunan mitolojisindeki Herkül'e benzetilmiştir (Tülücü, 1999: 15; Ceviz vd., 2010: 145). Şair, bazı vasıflarından dolayı çeşitli lakaplarla anılmıştır. Her daim insanların yardımına koştuğu ve Arapların meşhur süvarilerinden biri olduğu için "*Antere el-Fevâris*" (İbn 'Abdirabbih, 1983: I, 105; ez-Zevzenî, 2004: 197), gece karanlığında düşmana hücum ettiği için "*Ebu'l-Muğallis*" (es-Suyûtî, 1998: II, 363; ez-Zevzenî, 2004: 197), alt dudağı yarık olduğu için "*Antere el-Felhâ*" (el-İsfahânî, 2008: VII, 148) ve Amcası kızı 'Able'ye olan sonsuz aşkından dolayı "*Ebû 'Able*" (el-Esed, 1992: 408) bu lakaplardan birkaçıdır. Câhiliye döneminde melezlikleri nedeniyle kendilerine "*Ağribetu'l-'Arab*" (Arap Kargaları) lakabı verilen ve yiğitlikleriyle ünlene üç zenci⁴⁹ şahsiyetten birisi olan 'Antere'nin babasının adı hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Babasının Necd bölgesinde oturan Abs kabilesinin ileri gelenlerinden Şeddâd veya 'Amr (İbn Kuteybe, 1967: I, 250) ya da Mu'âviye (Brockelman, tsz.: I, 91) olduğu bilinmekle beraber, Şeddâd'ın dedesinin veya amcasının adı olduğu rivayet edilmiştir (İbn Kuteybe, 1967: I, 250; el-

⁴⁹ Bu üç kişi: 'Antere, Hufâf B. en-Nedebeh ve es-Süleyk B. es-Sülekeh'dir. (ez-Zevzenî, 2004: 197; el-Bağdâdî, 1997: I, 128; eş-Şentemerî, 1983: II, 107)

Bağdâdî, 1997: I, 128; Muhtar, 1991: 237).

‘Antere’nin doğum tarihi net olarak bilinmese de, câhiliye döneminden aktarılan bazı olayların rivayetlerinde ‘Antere’ye ait şiirlerin bulunması onun o dönemlerde yaşadığına işaret etmektedir. Bu rivayetlerin en önemlisi ‘Abs ve Zübyân kabileleri arasında iki atın yarışması hakkındaki bir iddia sonucunda vukû bulan Dâhis ve el-Gabrâ savaşında ‘Antere’nin otuzlu yaşlarda bu savaşın kahramanlarından biri olması (Mevlevî, 1970: 37), savaşı tasvir eden ve kabilesinden öldürülen kişiler için söylediği mersiyelerin mevcudiyeti, ‘Antere’nin bu savaştan daha önce hayatta olduğuna işaret etmektedir (İbn ‘Abdirabbih, 1983: II, 263; İbn Kuteybe, 1967: I, 252; Mevlevî, 1970: 34). Tarihçilerin genel kanaatine göre Dâhis ve el-Gabrâ savaşı 40 yıl sürmüş, İslâmiyet’in doğuşundan kısa bir süre önce milâdî 600 yılında son bulmuştur (et-Tebrîzî, 1992: 7). Şairin 605-615 yılları arasındaki bir tarihte doksanlı yaşlarda Tay’ kabilesine karşı yapılan savaşta öldürüldüğü dikkate alındığında (ez-Ziriklî, 1980: V, 91; ez-Zeyyât, tsz.: 59; Muhtar, 1991: 237; Demirayak, 2012: 217) takriben milâdî 520-530 yılları arasında doğduğu söylenebilir (el-Bustânî, tsz.: 166).

‘Antere’nin annesi, babası Şeddâd’ın savaşlarından birinde elde ettiği Habeşli siyâhî bir cariyeye olan Zebîbe’dir (ez-Zevzenî, 2004: 197; Ceviz vd., 2010: 145). ‘Antere teninin rengini yani siyahiliğini annesinden almıştır (ez-Zevzenî, 2004: 197). Buradan hareketle ‘Antere’nin hayatının ilk dönemlerinde göze çarpan en önemli durumun, câhiliye anlayışına göre bir cariyeden dünyaya gelmesi hasebiyle köleliği olduğu iddia edilebilir (Mevlevî, 1970: 36). Arap kabile geleneğine göre cariyeden olan melez çocukların, babalarının kabul ve itirafı gerçekleşmeden kölelikten kurtulmaları ve babalarının neseplerine ilhak edilmeleri mümkün olmayıp, kölelerin özgürlüklerini kazanabilmeleri için büyük işler başarmaları gerekmektedir (Tülücü, 1999: 15). Buna göre köle statüsünde doğan ‘Antere, kölelerin yaptığı işler arasındaki hizmetkârlık ve çobanlıkla iştiğal etmiş ve hayatının uzun bir bölümünü köle olarak sürdürmüştür (İbn Kuteybe, 1967: I, 250; Mevlevî, 1970: 36).

‘Antere’nin doğum tarihi, lakapları ve babasının adında olduğu gibi özgürlüğüne kavuşmasında da çeşitli rivayetler bulunmaktadır (et-Tebrîzî, 1992: 8; Tuleymât ve el-Aşkar, 1992: 409). Babasının ‘Antere’yi oğlu olarak

kabul etmesi ve nesebine ilhâk etmesine vesile olan bu rivayetlerin en meşhurlarına göre; bazı Arap kabileleri ‘Abs kabilesine baskın düzenleyerek kimi kadınları kaçırdı ve develerine el koydular. Baskından sonra aralarında ‘Antere’nin de olduğu ‘Abs kabilesi savaşçıları saldırganların peşlerine düşerler. Çetin çarpışmanın ortasında babasının ona “*Hücum et!*” çağrısını “*Bir köle nasıl savaşılacağını bilmez, onun işi develerden süt sağmak ve memelerini bağlamaktır*” diyerek reddeder. Bunun üzerine babasının “*Hücum et, hürsün*” demesiyle şu şiiri söyler ve saldırıya geçer (İbn Kuteybe, 1967: I, 250; eş-Şentemerî, 1983: II, 107; ez-Zevzenî, 2004: 197; Dayf, 1960: 369; Mevlevî, 1970: 38):

أَنَا	الْهَجِينُ	عَنْتَرَةَ	كُلُّ	أَمْرِي	يُجْمِي	حِرَّةَ
أَسْوَدَهُ	وَأَحْمَرَهُ	وَالشَّعْرَاتِ	وَالشَّعْرَاتِ	وَالشَّعْرَاتِ	وَالشَّعْرَاتِ	وَالشَّعْرَاتِ
الْوَارِدَاتِ	الْمِشْفَرَةَ	الْمِشْفَرَةَ	الْمِشْفَرَةَ	الْمِشْفَرَةَ	الْمِشْفَرَةَ	الْمِشْفَرَةَ

“*Ben melez ‘Antere’yim. Siyahı, kırmızısı, uzun saçlısı ve iri dudaklısı herkes namusunu korur.*” (İbn Kuteybe, 1967: I, 250; et-Tebrîzî, 1992: 72; ‘Afîf, 1984: 491; Mevlevî, 1970: 38; Tuleymât ve el-Aşkar, 1992: 409).

‘Antere bu hücumla, kabilesinin aleyhine giden savaşı çevirmeyi başarır. Aralarında sevgilisi ‘Able’nin de bulunduğu düşmanlarının kaçırdığı kadınları ve yağmaladıkları develeri kurtararak özgürlüğünü büyük fedakârlıklar neticesinde sökerek alır. Bu şekilde ‘Antere, câhiliyede melez bir kölenin, saf kan Arap statüsünü kazanabildiğini kanıtlar (İbn Kuteybe, 1967: I, 250; Tuleymât ve el-Aşkar, 1992: 409; Ebû Nâcî, 1984: 53).

Cesaret, kahramanlık ve aşkın, ‘Antere’nin kişiliğini derinden etkilediğini söylemek mümkündür. Cesaret ve hamâset gibi sıfatlar ‘Antere’nin kişiliğiyle o kadar özdeşleşmiştir ki, kimilerine göre o, Arapların gelmiş geçmiş en meşhur binici şairidir (el-Bustânî, 1944: 146).

‘Antere’ye insanların en cesuru olduğu söylendiğinde bunu kabul etmemiş, cesaret ve yiğitlik namını, gerektiğinde atılğan davranıp gerektiğinde de geri çekilmeyi bilmesine, çıkışını görmediği yola asla girmemesine ve cesurların gözünü korkutmak için korkaklara amansız darbeler vurmasına bağlamıştır (el-İsfahânî, 2008: VIII, 173; ez-Zeyyât, tsz.: 58). Arapların en meşhur atlılarından biri olan ‘Amr b. M’adikerb’in

(ö.21/642) “Arapların iki hür atlısı ve iki melez atlısıyla karşılaşmadığım sürece geriye kalanlar umrumda bile değildir.”⁵⁰ (Munkiz, 1987: 181; el-Bustânî, 1944: 146) demesi de ‘Antere’nin cesaretine delildir.

‘Antere’nin cesaretinin yanında, gönlü zengin ve kanaatkâr bir kişiliğe sahip olduğu, ganimetlerden pay almadığı ve savaşlarda tamahkârlıktan kaçındığı rivayet edilmektedir. Ganimet için savaşmayı basitlik olarak gören ve savaş gayesi kendini sevgilisine kanıtlamak, kabilesini tehlikelerden korumak ve kabilesinin şanını yüceltmekten ibaret olan ‘Antere;

هَلَّا سَأَلْتِ الْقَوْمَ يَا ابْنَةَ مَالِكٍ إِنَّ كُنْتِ جَاهِلَةً بِمَا لَمْ تَعْلَمِي
يُخْبِرُكَ مَنْ شَهِدَ الْوَقِيعَةَ أَنَّنِي أَغْشَى الْوَعْيَ وَأَعْفُ عِنْدَ الْمُعْتَمِ

“Ey Mâlik’in kızı! Eğer bilmiyorsan atlılara sorsaydın ya! Savaşa tanık olanlar, benim savaşa atıldığımı, ganimet dağıtılırken de geri durduğumu söylerlerdi.” (et-Tebrîzî, 1992: 171; Tuleymât ve el-Aşkar, 1992: 410) diyerek bu hasletini dile getirmiştir.

‘Antere b. Şeddâd’ın amcası Mâlik’in kızı ‘Able’ye olan büyük aşkı, kahramanlığı kadar meşhur olan bir diğer yönüdür. ‘Antere şiirlerinde kahramanlık ve aşk arasında bir bağ kurmaya çalışmıştır. Şair yiğitliğiyle düşmanlarının korkulu rüyası olmuş ve cesaretiyle kölelikten kurtulmuş; ancak, kalbinin ‘Able’nin aşkına köle olmasının önüne geçememiştir. ‘Antere’nin aşkı öylesine derin ve öylesine içtendir ki, muallakası baştan sona bu aşkı ortaya koyan gazel ve hamasî beyitlerden oluşmaktadır. “el-Mühezzabe” olarak ünlünen şiirinin ilk yarısında aşka dair duygu ve hatıralarını, ikinci yarısında ise kahramanlığını ve iffetini anlatmaktadır (Muhtar, 1991: 237; Ceviz vd., 2010: 146). ‘Able’ye olan aşkının ilk kıvılcımını;

رَمَتِ الْفُؤَادَ مَلِيحَةً عَذْرَاءُ بِسِيْهِمْ لَحْظٌ مَا لَهْنٌ دَوَاءُ

“Hoş bir bakire kalbime devası olmayan bakış oklarını attı.” beytiyle dile getirmiştir (et-Tebrîzî, 1992: 21). ‘Antere’nin şu şiiri ‘Able’ye karşı beslediği derin duyguların benliğini kapladığının ve bu aşkın esiri olduğunun en açık

⁵⁰ İki hür atlıdan kasıt Amr b. Tufeyl ve Atebeh b. Haris, iki melezen kasıt ise Antere b. Şeddad ve es-Süleyk b. es-Sülekeh’dir (el-Bustânî, tsz.: 163).

göstergesi olarak görülebilir:

وَأَقْدُ ذَكَرْتُكَ وَالرَّمَا حُ نَوَاهِلُ
مَنْي وَيَبِيضُ الْهَيْدُ تَقَطَّرُ مِنْ دَمِي
فَوَدِدْتُ نَقِيلَ السُّيُوفِ لِأَنَّهَا
لَمَعَتْ كَبَارِقِ تَغْرِكِ الْمُتَبَسِّمِ

“Mızraklar bedenime batıp etimi parçalarken ve Hindistan yapımı kılıçlardan kanım damlarken seni hatırladım. O kılıçlar sen gülümserken dudaklarının parıltısı gibi parıldadığı için o kılıçları öpmeyi diledim.” (et-Tebrîzî, 1992: 191; Dayf, 1977: 21).

Şair, birçok şiirinde hayattaki kazanımlarını sevgilisi ‘Able’ye bağlamaktadır. Savaşlarda gösterdiği kahramanlıklarına karşın kıymetini bilmeyen kabilesine yakın olma ve köle statüsünden kurtularak kabilesinin cesur savaşçılarından birine dönüşmesinin arka planında ‘Able’nin olduğunu belirtmektedir. ‘Antere Yemen’e gerçekleştirdiği seferlerden birinin dönüş yolunda ‘Able aklına düşüp te aşkı ve özlemi depreştiğinde sevgilisini şöyle anmaktadır:

إِذَا الرِّيحُ هَبَّتْ مِنْ رُيِّ الْعَلَمِ السَّعْدِي
طَفَا بَرْدُهَا حَرَّ الصَّبَابَةِ وَالْوَجْدِ
وَذَكَرْتَنِي قَوْمًا حَفِظْتُ عُهُودَهُمْ
فَمَا عَرَفُوا قَدْرِي وَلَا حَفِظُوا عَهْدِي
وَلَوْلَا فَتَاةٌ فِي الْخِيَامِ مُقِيمَةٌ
لَمَا اخْتَرْتُ قُرْبَ الدَّارِ يَوْمًا عَلَى الْبُعْدِ

“Rüzgar (sevgilinin diyarı) el-‘Alem es-‘Adî tepelerinden estiğinde, esintinin serinliği aşk ve özlem ateşini bastırdı. O rüzgâr bana, benim ahitlerine sadık kaldığım ancak onların kıymetimi bilmediği ve bana vefa göstermediği kabilemi hatırlattı. Çadırlarda yaşayan bir genç kız (‘Able) olmasaydı, o diyara yakınlığı uzakta kalmaya asla tercih etmezdim.” (et-Tebrîzî, 1992: 61). ‘Antere, sevgilisinin aşkına karşılık vermesini hak ettiğini, özgürlüğünü kazanması ve kabilesi nezdinde edindiği mevki itibarıyla sevgilisinin rıza göstermesini ümit ettiğini belirterek şiirlerinin asıl amacını ortaya koymaktadır:

دَعْنِي أَجِدُ إِلَى الْعَلْيَاءِ فِي الطَّلَبِ
وَأُبْلُغُ الْعَايَةَ الْفُصْنَوَى مِنَ الرُّتَبِ
لَعَلَّ عَابِلَةَ تَضْحَى وَهِيَ رَاضِيَةٌ
عَلَى سَوَادِي وَتَمْحُو صُورَةَ الْغَضَبِ

“Bırakın da en yüce makamlara ermek için çaba sarf edeyim ki; mevkilerin en uzak hedeflerine ulaşayım. Umulur ki, ‘Able artık benim siyah tenime razı olur ve bana olan kızgınlığından vazgeçer.” (et-Tebrîzî, 1992: 36; Sa‘îd, tsz.: 23).

‘Able’ye olan aşkı kabilesi ve ailesi tarafından bilinmesine rağmen köleliğinden dolayı ‘Able’yle evlenmesine izin verilmemiştir. Kölelikten kurtulup özgürlüğüne kavuşmasının onu ‘Able’yle bir araya getireceği ümidiyle mücadele etmiş, özgür olmasına rağmen ‘Able ile evlenememiş ve şiirlerinde hep bu aşkı dile getirmiştir (‘Abdurrahmân, 1984: 495; Tuleymât ve el-Aşkar, 1992: 409; Ebû Nâcî, 1984: 52). Ancak Ebû Hilâl el-‘Askerî (ö.395/1005) ve el-Meydânî’nin (ö.518/1124) rivayetlerine göre; babası ‘Antere’ye düşmana saldırma emri verdiğiğinde *“Saldır! Seni ‘Able’yle evlendirdim.”* sözü, Suyûtî’nin rivayetine göre ise, amcası Mâlik’in ‘Antere’ye; *“Sen kardeşimin oğlusun, seni kızım ‘Able’yle evlendirdim.”* demesi, ‘Antere’nin aşkıyla evlendiğinin delilidir (et-Tebrîzî, 1992: 9).

‘Antere’yle ilgili birçok bilgi gibi ölümü de farklı rivayetlerle aktarılmıştır. Bunların en meşhur olanı ve âlimlerin çoğunun tercih ettiği İbn Habîb (ö.245/860)’in rivayetine göre; ‘Antere yaşlı haliyle Tay’ kabilesinden Benî Nebhân’a saldırmış, Benî Nebhân’dan el-Esedü’r-Rahîs lakaplı Selmâ’nın oğlu Vezer b. Câbir (ö.9/630) tarafından okla vurularak öldürülmüştür (el-İsfahânî, 2008: VIII, 174; İbn Düreyd, 1991: 396; el-Bustânî, tsz.; 165; Ebû Nâcî, 1984: 53). Meşhur dil âlimi Ebû ‘Ubeyde M‘amer b. Müsennâ (ö.210/825) ‘Antere’nin şiddetli bir yaz rüzgarının çarpması sonucu öldüğünü söyler (el-İsfahânî, 2008: VIII, 174; el-Bağdâdî, 1997: I, 129; et-Tebrîzî, 1992: 9; el-Bustânî, tsz.: 165; Tuleymât ve el-Aşkar, 1992: 411). Ebû ‘Amr eş-Şeybânî (ö.206/821) ise, ‘Antere’nin kabilesiyle birlikte Tay’ kabilesine saldırdığını, kabilesinin yenilmesi üzerine oradan kaçarken atından düştüğünü, yaşlılığından dolayı tekrardan atına binemediğini ve bir çalılığa sığındığını, bunu gören Tay’ kabilesi gözcüsünün onu esir almak istemesine karşı koyarken gözcünün onu öldürdüğünü söyler (el-İsfahânî, 2008: VIII, 174; et-Tebrîzî, 1992: 10; el-Bustânî, 1944: 165).

Arap şairlerini, yaşadıkları devirleri baz alarak tasnif eden Arap edebiyat tarihçilerinden biri olan İbn Sellâm el-Cumahî (ö.231/846), câhiliye dönemi şairlerini on tabakaya ayırmış, ‘Antere’yi el-Hâris b. Hillîze (ö.580) ve ‘Amr b. Kulsûm (y.ö. 584)’le birlikte bu tabakaların altuncısına dahil etmiştir (el-Cumahî, 2001: 64). ‘Antere’ye, câhiliye şairlerinin tasnif edildiği bu on tabakadan birinde yer verilmesi, onun en önemli Arap şairleri arasında görülebileceğinin delilidir.

‘Antere b. Şeddâd bir muallaka şairi olmakla beraber aralarında el-Asma’î'nin de bulunduğu birçok Arap edebiyat tarihçisinin nazarında “Eş‘aru'l-Fursân” yani “Süvarilerin en yetenekli şairi” vasfına layık görülmüştür (el-İsfahânî, 2008: VII, 148; ez-Zevzenî, 1983: 232; ez-Ziriklî, 1980: V, 91; Muhtar, 1991: 237; el-Bustânî, tsz.: 177).

Câhiliye dönemi seçkin şairlerinin ifade edildiği muallaka şairlerinin beşincisi olan ‘Antere (İbn ‘Abdirabbih, 1983: VI, 118; el-Bağdâdî, 1997: I, 128), bir çok edebiyatçıya göre yaşadığı dönemin en önde gelen ve Arapların en büyük hamâset şairlerindedir. el-Asma’î, şairleri şiir nazmetmeye sevk eden etkenlerin varlığından ve bazı şairlerin ayrıcalıklarından bahsederken; “Şairlerden dört kişi sana yeter: Heveslendiğinde Züheyr, korktuğunda en-Nâbiğa, içip şen şakrak olduğunda el-A’sâ, öfkelenildiğinde de ‘Antere.” diyerek, onun câhiliye şairleri arasında sayılı şairlerden biri olduğunu ifade etmektedir (el-Kureşî, 1981: 70; el-İsfahânî, 2008: IX, 80; İbn Reşîk, 1907: I, 60; el-Bağdâdî, 1997: I, 175). ‘Antere savaşlarda süvarilerin, şiirde de hamâset şairlerinin efendisidir (el-Bustânî, 1944: 167). O ortaçağ atlılarının taşımaları gereken cesaret, ulvi bir amaç uğruna savaşma, zayıflara kol kanat germe ve gönlünü hoşnut etmeye çalıştığı asilzade bir sevgiliye olan aşkı gibi meziyetleri kendinde barındıran yiğit bir şairdir (el-Fâhûrî, 1986: 211).

İbn Reşîk el-Kayravânî (ö.463/1071) ‘Antere’nin;

هَلْ غَادَرَ الشُّعْرَاءُ مِنْ مُتَرَدِّمٍ أَمْ هَلْ عَرَفْتِ الدَّارَ بَعْدَ تَوَهُمٍ

“Şairler onarılacak bir yer (söylenecek bir söz) bıraktılar mı ki? Düşünüp taşındıktan sonra evi tanıyabildin mi acaba?” (et-Tebrîzî, 1992: 147; Ceviz vd., 2010: 146) şiirinin onun şiirdeki ustalığını ortaya koyduğunu belirtir. Zira kendinden önceki şairler şiirde söylenecekleri söylemişler, ona pek fazla bir şey bırakmamışlardır. Ancak ‘Antere’nin, câhiliyenin geç dönemlerinde böylesine içten, duygularından süzülüp gelen bir şiir söyleyebilmesinin onun ne kadar büyük şair olduğuna delalet ettiğini ifade eder (el-Bustânî, 1944: 167).

‘Antere’nin şiirlerinde hamâset temasına geçmeden önce, hamâset kavramına açıklık getirmenin ve câhiliye dönemi Arap edebiyatında hamâset şiirlerinin gelişim sürecinin ele alınmasının uygun olacağı belirtilmelidir.

2. Hamâset Kavramı ve Câhiliyede Hamâset Şiirlerinin Gelişimi

Arapçada “şiddetli, sert ve yaman olmak” anlamına gelen “ح م س” kökünden türemiş olan “hamâset” terimi, “kahramanlık, yiğitlik, atılğanlık ve cesaret” anlamında da kullanılmıştır (İbn Manzûr, 1993: VI, 57). Din ve dünya ile ilgili konularda katı ve tavizsiz tutumlarından dolayı câhiliye döneminde Araplar, Kureyş kabilesine “hamâset” kelimesiyle aynı kökten gelen “حُمس” adını vermişlerdir (el-Merzûkî, 2002: I, 19). Hamâset şiirleri başlangıç aşamasında birbirinden kopuk ve ilkel bir şekilde başlamış, zaman geçtikçe olgunlaşmış bütünlük kazanarak millî kahramanlıkları dile getiren manzûmelere dönüşmüştür (el-Fâhûrî, tsz.: 53). Klasik Arap edebiyatında, Yunanlıların İlyada, Hintlilerin Mahabharata, Japonların Narayama destanı gibi, ait oldukları toplulukların duygusal dünyalarında derin etkileri bulunan olayları konu edinen manzûm eserler bulunmamakla birlikte; İslâm öncesi dönem şiirlerinde şahısların ve kabilelerin yiğitliklerini, zaferlerini konu edinen çeşitli tasvirlerle bezenmiş hamâset şiirleri bulunmaktadır (el-Fâhûrî, tsz.: 54; Demirayak, 2012: 152). Câhiliye döneminde savaş, baskın ve yağmalarla geçen çöl hayatında yiğitliğin en büyük erdem sayılması buna karşın korkaklığın da en kötü haslet görülmesi, Arap edebiyatında “hamâset” veya “eş-şi’ru’l hamâsî” denilen kahramanlık şiirlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Durmuş, 1997: 437).

Hamasî şiirin altın çağı olarak görülen câhiliye döneminde (Durmuş, 1997: 438), bu tür şiirlerin söylenmesine neden olan bir çok sebep bulunmaktadır. Bunlar arasında; Arapların içinde yaşadığı çöl coğrafyası ve buna bağlı olarak kuraklık, kuraklığın neticesinde daha verimli yerler bulma adına göçebe hayatı, bu durumun yol açtığı kabileler arası çekişmeler ve Eyyâmü’l-’Arab denilen savaşlar, bedevi Arapların şeref, komşuluk ilişkileri, zayıfı himaye ve kabileye bağlılık gibi değerleri, başka bir deyişle savaşların başlamasına yol açan tüm etkenler hamâsî şiirlerin nazmedilmesine sebep olan faktörlerdir (el-Fâhûrî, tsz.: 56).

Hamâset şiirleri, kabileler veya komşu devletlerle yapılan savaş ve mücadeleler, savaşlarda kullanılan binek ve savaş aletlerinin tasviri, cengaverlik, kahramanlık, atılğanlık, baskınlar ve yağmalamalar gibi

konuları içerir. Şairin kendiyile veya atalarıyla övünmesi, başa gelen çetin olaylar ve musibetler karşısında metanetli olma, dost ve akrabalarından ayrılmanın zorluklarına göğüs germe, çöl hayatının tamamen edebiyat ve şiire bürünmüş halini ifade eden yiğitlik, cömertlik, bağlılık ve korkaklık gibi lirik duygular, bu şiirlerin duygusal yapısının temel taşlarıdır. Bundan dolayı, hamâset şiirleri içerdiği detaylı savaş tasvirleri sebebiyle bir tasvir türü olduğu gibi, şairin kendine has duygularını coşkunu bir dille anlatması bakımından da lirik şiir (eş-şi'rü'l-ginâî) sayılmaktadır (Ferrûh, 1981: I, 211).

Hamâset şiirlerinin diğer şiir türleriyle güçlü bağları bulunmaktadır. Bu şiirler, şairin kabilesinin ve savaşçıların kahramanlıklarıyla övünmesi bakımından fahr ve medihle, savaşta ölenlerin yiğitlik ve erdemlerinin dile getirilmesi bakımından mersiyeyle, düşmanın yerilmesi bakımından da hicivle iç içe olan bir şiir türüdür (Durmuş, 1997: 437). Öte yandan, içerdikleri tema bakımından birbirlerini tamamlayıcı ve tetikleyici olmaları nedeniyle bütünleşerek adeta tek bir tür gibi olan fahr ve hamâsetin birbirlerinden ayrı olarak mütalaa edilmelerinin pek güç olduğu ifade edilmelidir. Câhiliye dönemine ait şiirlerde fahr ve hamâsete dair eserler o kadar çok yer tutar ki, bunları konu edinen şiirlerin câhiliye şiirlerinden çıkarılması halinde geriye Arapların İslâm öncesi durumlarını tasvir etmekten uzak olan pek az şiir kalacağı görülecektir ('Abdurrahmân, 1984: 235).

Câhiliye dönemi hamâset şiirlerinin ana temalarından olan güç, zafer ve kahramanlıkla övünme bir çok hamâset şairinin şiirinde görülmektedir. Muallaka şairlerinden 'Amr b. Kulsûm kabilesinin gücünü ve kahramanlığını şu şekilde dile getirmektedir:

وَنَشْرَبُ إِنْ وَرَدْنَا الْمَاءَ صَفْوًا يَشْرَبُ غَيْرُنَا كَدْرًا وَطِينًا
إِذَا بَلَغَ الْفِطَامَ لَنَا صَبِيٌّ تَخِرُّ لَهُ الْجَبَابِرُ سَاجِدِينَ
مَلَأْنَا الْبِرَّ حَتَّى ضَاقَ عَنَّا وَمَاءُ الْبَحْرِ تَمْلُؤُهُ سَفِينًا

“Biz, bir suya gelirse onu duru olarak içeriz, başkalarına ise bulanık ve çamurlusunu içmek kalır. Bir çocuğumuz sütten kesilme çağına geldiğinde zorbalara ona secdeye eğilirler. Yeri (atlarımızla) tıka basa doldurduk, hatta bize dar geldi. Denizin suyunu da kaplarız gemilerimizle.” (ez-Zevzenî, 1983: 197).

Câhiliye döneminin yoğun aksiyonlu yapısı, Meymûn b. Kays el-A'şâ (ö.7/629), 'Antere, Âmir b. Tufeyl (y.ö. 612), 'Amr b. Kulsûm, el-Hansâ (ö.25/645) ve Hassân b. Sâbit (ö.54/674) gibi şairlerin yetişmesinde temel etken olmuştur (Durmuş, 1997: 438). el-A'şâ'nın muallakasında kabilesinin kahramanlığı ve savaşçılığıyla övüldüğü şu beyit eski edebiyat eleştirmenlerince "hamâset beyitlerinin en güzeli (eşca'u beyt)" olarak değerlendirilmiştir:

قَالُوا الرُّكُوبَ فَقُلْنَا تَأْكُ عَادَتُنَا أَوْ تَنْزِلُونَ فَإِنَّا مَعْشَرٌ نَزُلُ

"Düşman tarafı, atlara binip savaşacaksınız dedi; biz de o zaten bizim adetimiz dedik. Yahut atlardan inip göğüs göğüse, kılıç kılıca savaşacaksınız deyince de zaten biz piyade erleriz dedik." (ez-Zevzenî, 1983: 322; Dayf, 1960: 353).

3. 'Antere Şiirlerinde Hamâset (Kahramanlık)

Yaşadığı dönemin önde gelen şairlerinden biri olan 'Antere b. Şeddâd'ın şiirleri, başta hamâset (kahramanlık) olmak üzere fahr (övünme), el-gazelü'l afif (iffetli gazel), vasf (tasvir), az da olsa hicâ (yerme), mersiye (ağıt) ve methiye (övgü) gibi konuları içermektedir (el-Fâhûrî, 1986: 205; el-Bustânî, tsz.: 166). Ancak 'Antere şiirinde bu konuları işlerken bunları soyut bir şekilde ve müstakil konular olarak ele almamış, savaş tasvirleri ve kahramanlıkları konu edinen beyitlerle birlikte yoğurmuştur. Bundan dolayı da Arapların en meşhur hamâset şairi olarak ün kazanmıştır (Ebû Nâcî, 1984: 59).

'Antere'nin hamâset konulu şiirlerine bakıldığında, bu şiirlerin şu temaları içerdiği görülmektedir:

3.1. Savaş Kahramanlığı

Özellikle Dâhis ve el-Gabrâ savaşlarında Benî Zübyân'ın saldırılarına karşı cesaretiyle kabilesinin hâmisi, savaşçı ve şair kimliğiyle de en etkili silahı olan 'Antere, savaşlarda ortaya koyduğu kahramanlığı ve kahraman süvari savaşçıda bulunması gereken sıfatları kendi şahsında tasvir ederek gerçek bir süvari portresi çizmeye çalışmaktadır. Şair hasmının gücünü ve cesaretini takdir ederek kendi kahramanlığını ortaya koyma

gayreti içerisine girmektedir. Örneğin sonu ölümle biteceğinden, tam teçizatlı süvariler mübâreze için savaş meydanına çıkıp kendilerine meydan okuyacak kimseyi bulamadıklarında, kendi üstünlüğünü gösterebilmek için hasmının cesur bir kahraman olduğunu itiraf ederek;

وَمُدَّجَجِ كَرِيهِ الْكَمَاءُ نِزَالُهُ لَا مُمَعِينَ هَرَبًا وَلَا مُنْتَسِلِمِ

“Yiğitlerin savaştan çekindikleri, ne kaçmayı aklından geçiren ne de teslim olan nice savaşçılar var ki..” deyip önce rakibinin hakkını vermekte, sonra da korkusuzca meydana atıldığını ve hasmını nasıl öldürdüğünü tasvir etmektedir:

جَادَتْ لَهُ كَفَى بِعَاجِلِ طَعْنَةٍ يَمْتَقِفُ صَدَقِ الْكُعُوبِ مُقَوِّمِ
كَمَشَّتْ بِالرُّمَحِ الطَّوِيلِ ثِيَابَهُ لَيْسَ الْكَرِيمُ عَلَيَّ الْفَقِيرُ بِمُحَرِّمِ
فَتَرَكْتُهُ جَزَرَ السَّبَاعِ يَنْشَنُهُ مَا بَيْنَ قُلَّةِ رَأْسِهِ وَالْمِعْصَمِ

“Düz, boğum başları sert, sağlam mızrağı süratle saplamakta hünerini ona gösterdi ellerim. Sağlam mızrağımla o savaşçının da elbisesini deldim; soylu kahramanlar da mızrağa karşı korumalı değil ya! Onu yırtıcı vahşi hayvanlara yiyecek olarak bıraktım; yiyecekler onu, kemirecekler başının etini ve kollarını.” (et-Tebrîzî, 1992: 174).

Bir tasvir ustası olan ‘Antere, kendisinden kahramanlık bekleyen kabilesinin hücumu teşviklerini farklı teşbihlerle tasvir ederken şöyle demektedir:

يَدْعُونَ عَنَّتَرَ وَالسُّيُوفُ كَأَتْهَا لَمْعُ الْبَوَارِقِ فِي سَحَابِ مُظْلِمِ
يَدْعُونَ عَنَّتَرَ وَالذُّرُوعُ كَأَتْهَا حَدِيقِ الضَّفَادِعِ فِي غَدِيرِ نَيْجَمِ

“Kılıçlar, karanlık bulutlar arasında parlayan şimşek misali savrulurken “Antere” diye bağıryorlardı. Kalkanlar, durgun su birikintilerindeki kurbağaların gözleri gibi ışıldarken, ‘Antere’ diye sesleniyorlardı.” (et-Tebrîzî, 1992: 182).

‘Antere detaylı bir tabloyu andıran savaş tasvirlerinden birinde, Verd b. Hâbis Nadlati’l-Esedî’yi öldürdüğünü ifade ederken onun ölüm sahnesini şu şekilde anlatmaktadır:

وَعَاذَرْنَا نَضْلَةَ فِي مَعْرِكِ يَجُرُّ الْأَسِنَّةَ كَالْمُحْتَطَبِ
فَمَنْ يَكُ عَنْ شَأْنِهِ سَائِلًا فَإِنَّ أَبَا نَوْفَلٍ قَدْ شَجِبَ

“Savaşta atlar Nadla’yı terkedip kaçtıklarında o, bedenindeki mızrakları odun toplayıcının odunları sürüklemesi gibi sürüklüyordu. Onun durumunu merak edenler bilsinler ki Ebû Nevfel helâk olmuştur.” (et-Tebrîzî, 1992: 23).

Câhiliye dönemi savaşçılarının övündükleri karakteristik özelliklerinden biri olan savaş meydanından ve düşmanla karşılaşmaktan kaçmama, şairin bir çok şiirinde görülmektedir. ‘Antere bu özelliğini şu şekilde tasvir etmektedir:

إِذَا التَّقِيْتُ الْأَعَادِي يَوْمَ مَعْرَكَةٍ تَرَكْتُ جَمْعَهُمُ الْمَعْرُورَ يُنْتَهَبُ
لِي النُّفُوسُ وَلِلطَّيْرِ اللَّحُومُ وَلِلدِّ وَخَشِ الْعِظَامُ وَالْخَيْالَةَ السَّلْبُ

“Savaş günü düşmanla karşılaştığımda onların kibirli topluluklarının yağmalanmasını sağlarım. Canları benim, leşleri yırtıcı kuşların, kemikleri vahşi hayvanların ve ganimetleri de süvarilerindir.” (et-Tebrîzî, 1992: 25).

Şair, savaş meydanlarındaki kahramanlıklarından birini şu şekilde tasvir etmektedir:

وَلَقَيْتُ الْأَبْطَالَ فِي كُلِّ حَرْبٍ وَهَزَمْتُ الرَّجَالَ فِي كُلِّ وَاذٍ
وَتَرَكْتُ الْفَرَسَانَ صَرْعَى بَطْعَنِ مِنْ سِنَانٍ يَحْكِي رُؤُوسَ الْمَرَادِ

“Her savaşta kahramanlarla karşılaştım, her vadide yiğitleri bozguna uğrattım. Çayırılara içini döken bir kılıç darbesiyle süvarileri de ölü olarak yere serdim.” (Sa’îd, tsz.: 57).

Bir başka şiirinde, Âmir ve Benî Kilâb kabileleriyle yaptığı savaşları ve öldürdüğü düşmanların sayısını yine sevgilisi ‘Able’ye anlatır gibi şöyle demektedir:

سَلِي يَا عَبْلُ عَنَّا يَوْمَ رُزْنَا قَبَائِلَ عَامِرٍ وَبَنِي كِلَابٍ
وَكَمْ مِنْ فَارِسٍ خَلَيْتُ مُلْقَى خَضِيبَ الرَّاحَتَيْنِ بِلَا خِضَابٍ
يُحَرِّكُ رِجْلَهُ رُعْبًا وَفِيهِ سِنَانُ الرُّمْحِ يَلْمَعُ كَالشَّهَابِ
قَتَلْنَا مِنْهُمْ مَائَتَيْنِ حُرًّا وَأَلْفًا فِي الشَّعَابِ وَفِي الْهَضَابِ

“Ey ‘Able! Âmir ve Benî Kilâb kabilelerine saldırdığımız günleri bir sor! Onların nice atlısını elleri kınalanmış gibi kıpkızıl kanla öldürüp yerde yatar halde bıraktım. Korkudan ayakları tir tir titrerken mızrağın ucu onların bedeninde kayan

yıldız gibi parlıyordu. Onlardan 1200 özgür savaşçıyı vadilerde ve tepelerde öldürdük.” (et-Tebrîzî, 1992: 35).

Savaş meydanındaki çarpışma anını, tarafların çarpışması neticesinde oluşan toz bulutlarını, öldürülen savaşçıların uçuşan kellelerini ise şöyle tasvir etmektedir:

وَضْرَبُ وَطَعْنُ تَحْتَ ظِلِّ عَجَاجٍ كَجُنْحِ الدُّجَى مِنْ وَقَعِ أَيْدِي السَّلَاحِ
تَطِيرُ رُؤُوسُ الْقَوْمِ تَحْتَ ظَلَامِهَا وَتَنْقُضُ فِيهَا كَالنُّجُومِ النُّوَابِ
وَتَلْمَعُ فِيهَا الْبَيْضُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ كَلْمَعِ الْبُرُوقِ فِي ظَلَامِ الْغِيَابِ

“Uzun ayaklı atların yere vurmasından ortalığı kaplayan ve gece karanlığı gibi çöken toz bulutunun altında kılıç darbeleriyle düşmanın kelleleri uçuşarak parlak yıldızlar gibi yere dökülüyor. O toz bulutunun karanlığı içerisinde kılıçlar gecenin karanlığında şimşeklerin parlaması gibi parlıyor.” (Sa’îd, tsz.: 15).

Şair düşmanla karşılaşma anını tasvir ederken, çarpışmanın şiddetinden savaş meydanında tam bir panik havası yaşanacağını, öyle ki herkesin kendi derdine düşerek kimseyi düşünecek durumda olamayacağını bir benzetmeyle şu şekilde anlatmaktadır:

أَيَقْنْتُ أَنْ سَيَكُونُ عِنْدَ لِقَائِهِمْ ضَرَبُ يَطِيرُ عَنِ الْفِرَاحِ الْجَثَمِ

“Onlarla karşılaştığımız zaman kuluçkaya yatmış kuşun yavrularını savuracak kadar şiddetli bir çarpışma olacağından emin oldum.” (et-Tebrîzî, 1992: 191).

Düşmana saldırı esnasında atıyla bu toz bulutu içerisine tereddütsüz bir şekilde dalarken atının durumunu ise şöyle ifade etmektedir:

خَضْتُ الْغُبَارَ وَمُهْرِي أَدَهَمَ حَلِكُ فَعَادَ مُخْتَضِبًا بِالْدَّمِ وَالْجَيْفِ

“Kapkara atım Edhem’le bu toz bulutu içine daldım, o toz bulutu içinden atımın ayakları düşmanın leş kanıyla kıpkırmızı kınayla boyanmış olarak çıktı.” (Sa’îd, tsz.: 91). Atının ak ayaklarıyla çarpışmanın yaşandığı toz bulutu içine daldığını ve çarpışma sonrası ayaklarının kana büründüğünü bir başka beytinde şu şekilde dile getirmektedir:

وَرَمَيْتُ مُهْرِي فِي الْعَجَاجِ فَخَاضَهُ وَالنَّارُ تَقْدَحُ مِنْ شِفَارِ الْأَنْصُلِ
خَاضَ الْعَجَاجَ مُحَجَّبًا حَتَّى إِذَا شَهِدَ الْوَقِيعَةَ عَادَ غَيْرَ مُحَجَّلِ

“Kılıçların uclarından kıvılcımlar savrulurken atımı toz bulutu içine sürdüm, atım toz bulutu içine ak ayaklarıyla girdi, savaştan sonra artık ayakları ak değildi.” (Sa‘îd, tsz.: 114).

Savaştan sağ kurtulan düşman askerlerinin çarpışma sonrası arkalarına bakmadan kaçmalarını, savaş meydanından kaçmanın utanç olarak onlara yeteceğini şu şekilde dile getirmektedir:

تَرَكُوا اللَّبُوسَ مَعَ السَّلَاحِ هَزِيمَةً يَجْرُونَ فِي عَرَضِ الْفَلَاةِ الْمُفْقِرِ
وَنَشَرْتُ رَايَاتِ الْمَذَلَّةِ فَوْقَهُمْ وَقَسَمْتُ سَلْبَهُمْ لِكُلِّ غَضَائِقِرِ

“Bozguna uğrayıp silahlarını ve zırhlarını bırakarak ıssız çölde kaçıyorlar. Onların üzerine utanç bayraklarını çektim, ganimetlerini ise aslan askerlere paylaştırdım.” (et-Tebrîzî, 1992: 85).

‘Antere, savaşlarla dolu hayatındaki en büyük mücadelesini düşmanlarından ziyade, sevgilisi tarafından hor görülmenin ve reddedilmenin iç dünyasında yarattığı kompleks ve olumsuz duygularla baş etmek uğruna vermiştir. Onun için en büyük zafer sevgilinin hoşnutluğunu kazanmak olacaktır. Bundan dolayı kahramanlıklarının temelinde yatan sevgilisi ‘Able’ye kendini ispat etme güdüsü, savaşlarını aşkı uğruna kazanma arzusuna dönüşmüştür. Şiirlerindeki savaş tasvirlerinde çoğu kez sevgilisi ‘Able karşısındaymışçasına kahramanlıklarını ona anlatmakta, bir bakıma bu kahramanlıkları gerekçe göstererek ona olan sevgisinin karşılığını beklemektedir:

يَا عَيْبَلُ لَوْ أَبْصَرْتَنِي لَرَأَيْتَنِي أَقْدِمُ فِي الْحَرْبِ كَالْوَهْرِيِّ الضَّيِّعِ
وَصَغَارُهَا مِثْلُ الدُّبِيِّ وَكِبَارُهَا مِثْلُ الضُّفْضَاعِ فِي غَدِيرِ مُفْحَمِ

“Ey ‘Able! Beni savaşta bir görsen, ben savaşta aslan gibi ileri atılıyorum. Düşmanın küçükleri karşımda çekirge yavruları, büyükleriyse su birikintisindeki kurbağalar gibi perişan yatıyorlar.” (et-Tebrîzî, 1992: 191).

Böylesine savaşçı bir kişiliğe sahip ‘Antere, düşmana amansızca saldırmanın ve kabilesinin düşmana saldırması yönündeki beklentilerin kendisini rahatlattığını ve ruhuna huzur verdiğini şu beytiyle dile getirmektedir:

وَلَقَدْ شَفَى نَفْسِي وَأَبْرَأَ سَفْمَهَا قَبِيلُ الْفَوَارِسِ وَيَاكَ عَنَّتْ أَقْدِمِ

“Ruhuma şifa veren ve onun acısını dindiren bir şey varsa, o da atlıların: “Neredesin ‘Antere? Hücum etsene!” demeleriydi.” (et-Tebrîzî, 1992: 184). Bu savaşçı karaktere sahip şair iç dünyasında huzuru ve ruhunun çektiği ızdırâbı ancak savaşla dindirebildiğini belirtmektedir.

Câhiliye döneminde savaşçıların hayatlarının savaş meydanlarında değil de yataklarında son bulması utanç sayılmaktaydı. Savaş, baskın ve çarpışmalarla dolu ömrün bu uğurda son bulması yiğitlerin en büyük dileklerinden idi. ‘Antere’nin şu sözleri onun gerçek bir cengaver olduğuna ve savaşçı ruhuna işaret olarak görülebilir:

فَتَيَا رَبِّ لَا تَجْعَلْ حَيَاتِي مَذْمَةً وَلَا مَوْتِي بَيْنَ النِّسَاءِ النَّوَاحِ
وَلَكِنْ قَتِيلًا يَذُجُ الطَّيْرُ حَوْلَهُ وَتَشْرَبُ غُرْبَانُ الْفَلَا مِنْ حَوَاحِي

“Ey Rabb'im! Benim hayatımı kınanarak, ayıplanarak sonlandırma, ölümümü ağıt yakan kadınlar arasında eyleme! Beni çölde üzerimde kuşların uçtuğu ve çöl kargalarının göğsümden kanımı içecekleri şekilde öldür .” (Sa'îd, tsz.: 36).

3.2. Kişisel Kahramanlık ve Ahlaki Değerler

Kişisel kahramanlıklar ve sahip olunan manevi değerleri öne çıkaran temalar, ‘Antere’nin hamâset konulu şiirlerinde en çok karşılaşılan temalardandır. Cesareti, savaşçı kişiliği, zulme karşı tepkisiz kalmaması, ganimetlerin pay edilmesinde gösterdiği gönül zenginliği , kendisine hakaret edene aynı şekilde karşılık vermemesi ve cömertliği bunlar arasında gösterilebilir (‘Abdurrahmân, 1984: 502). ‘Antere’nin şiirlerinde sürekli olarak kahramanlık ve ahlaki değerlere sahip olduğunu vurgulamasının arka planında, teninin rengi ve cariye olan annesinin nesebinden dolayı sosyal statü olarak kabilesinden daha düşük bir yerde olmasının yarattığı kompleks bulunmaktadır. Kabilesinin ona karşı davranışları da şairin yaşadığı ruh halini körüklemekte, hayatı boyunca şaire iç dünyasında kölelik ve özgürlük arasında gelgitler yaşatmaktadır. Şair, kişisel kahramanlıklarını ve sahip olduğu ahlaki değerleri ön plana çıkararak kabilesinin kendisine karşı takındığı bu haksız tutumun sonucu olan kompleksten kurtulmaya ve kusurlarından dolayı kendisine yüz vermeyen

sevgilisinin rızasını kazanmaya çalışmaktadır. ‘Antere, bu durumu şiirlerinde şu şekilde anlatmaktadır:

يَتَادُونِي فِي السَّلْمِ يَا ابْنَ زَبِيبَةٍ وَعِنْدَ اصْطِدَامِ الْخَيْلِ يَا ابْنَ الْأَطَايِبِ

“Barış zamanı beni;“Ey Zebîbe’nin oğlu”, atların çarpıştığı savaş zamanında da “Ey Soyluların oğlu” diye çağırıyorlar.” (el-Bustânî, 1944: 146; Sa‘îd, tsz.: 24). Ancak şair, kabilesinin teninin rengini yüzüne vurarak kendisini aşağılamaya çalışmalarına rağmen, kahramanlıklarıyla her zaman kabilesinin koruyucusu olduğunu ilan etmektedir:

أَنَا الْحِصْنُ الْمَشِيدُ لِآلِ عَبَسٍ إِذَا مَا شَادَتِ الْأَبْطَالُ حِصْنًا
شَبِيبَهُ اللَّيْلُ لَوْنِي غَيْرَ أَنِّي بِنَفْعِي مِنْ بَيَاضِ الصُّبْحِ أَسْنَى

“Kahramanlar kale bina etse de, Abs oğullarının muhkem kalesiyim ben. Rengim geceye benzese de yaptıklarımla sabahın beyaz ışıklarından daha parlağım.” (et-Tebrîzî, 1992: 195).

Cesaretini, yiğitliğini ve kabilesinin koruyucu kalkanı olduğunu her fırsatta dile getirmeyi ilke edinen şair, kahramanlığını ve düşmanlarına karşı direnişini dile getirip kendini övmektedir:

إِنِّي أَمْرٌ مِنْ خَيْرِ عَبَسٍ مَنْصِبًا شَطْرِي وَأَحْمِي سَائِرِي بِالْمَنْصِلِ
إِنْ يَلْحَقُوا أَكْرُرُ وَإِنْ يُسْتَلْحَمُوا أَشُدُّ وَإِنْ يُلْفُوا بِيضَنَّا أَنْزِلِ
حِينَ الْكُرُولِ يَكُونُ غَايَةً مِثْلَنَا وَيَغْرُ كُلُّ مُضَلَّلٍ مُسْتَوْهَلِ

“Ben, baba tarafı Abs kabilesinin eşrafından olan biriyim, kabilemi kılıcım ile korurum. Bir kuşatmaya maruz kalırlarsa saldırır, savaşa girerlerse onlarla hücum ederim, bir sıkıntıya uğrarlarsa bunu gidermek için ortaya atılırım. Korkaklar ve zayıflar kaçarken, kendimi feda etmek benim gibilerin kârıdır.” (et-Tebrîzî, 1992: 126).

‘Antere karakterinin en keskin özelliği olan savaşçı kişiliği ve cesaretini şu beyitle anlatmaktadır:

يَا عِبْلَ لَوْ أَنِّي لَقَيْتُ كَتِيبَةً سَبْعِينَ أَلْفًا مَا زَهَبْتُ لِقَاهَا

“Ey ‘Able! Ben yetmiş bin kişiden oluşan bir birlikle karşılaşırsam da onlarla çarpışmaktan korkmam.” (et-Tebrîzî, 1992: 211). Bir başka şiirinde ise, hayatta hiçbir şeyden korkmadığını, geceleri çöllerde tek başına dolaştığını ve bu

gecelerde kendisine yoldaşlık edenin silahları olduğunu anlatmaktadır:

وَكَيْفَ أَحْسَى مِنَ الْأَيَّامِ نَائِبَةً وَالذَّهْرُ أَهْوَنُ مَا عِنْدِي نَوَائِبُهُ
كَمْ لَيْلَةٍ سِرْتُ فِي النَّبْدَاءِ مُنْفَرِدًا وَاللَّيْلُ لِلْغَرْبِ قَدْ مَالَتْ كَوَاكِبُهُ
سَيْفِي أُنَيْسِي وَرُمْحِي كُلَّمَا نَهَمْتُ أَسْدُ الدَّحَالِ إِلَيْهَا مَالَ جَانِبُهُ

“Benim için zamanın en kolay tahammül edilebilir şeyi musibetleriyken günlerin getirdiği beladan korkar mıyım hiç? Gecenin yıldızları batıya doğru meylederken o karanlık gecelerde ıssız çöllerde tek başıma ne çok yol aldım! Bu ıssız gecelerde kılıcım ve mızrağımdan başka yoldaşım olmadı. Bana saldırmak için kükreyen çöl aslanlarından hiç korkmadım, onlar kılıcım ve mızrağımdan çekindiler.” (Sa‘îd, tsz.: 9).

Şair, cesaretini tasvir ederken kendisinin ölümden korkmadığını hatta kendini ölümün ta kendisi olarak gördüğünü belirtmektedir.

أَنَا الْمَوْتُ إِلَّا أَنِّي غَيْرُ صَابِرٍ عَلَيَّ أَنْفُسُ الْأَبْطَالِ وَالْمَوْتُ يَصْبِرُ

“Ben kahramanların canlarını almak için sabırsızlanan ölümün ta kendisiyim, ölüm sabretse de ben sabredemem.” (Sa‘îd, tsz.: 68).

‘Antere küçüklüğünden beri savaşlar içerisinde büyüdüğünü, savaş tekniklerini, cesareti ve kahramanlığı ortamında yaşayarak öğrendiğini şu sözleriyle anlatmaktadır:

وَإِنِّي قَدْ شَرَيْتُ دَمَ الْأَعَادِي بِأَخْقَافِ الرُّؤُوسِ وَمَا رَوَيْتُ
وَفِي الْحَرْبِ الْعَوَانَ وُلِدْتُ طِفْلًا وَمِنْ لَبَنِ الْمَعَامِعِ قَدْ سَقَيْتُ
فَمَا لِلرُّمْحِ فِي جِسْمِي نَصِيبٌ وَلَا لِلسَّيْفِ فِي أَعْضَائِي قُوْتُ

“Ben düşmanlarımın kanını kafataslarında içtim ama susuzluğum geçmedi. Şiddetli savaşın içinde doğdum ve çetin çarpışmaların sütünü içtim. Ne mızrakların bedenimden alacakları bir nasip vardır, ne de kılıçlara bedenimde bir yiyecek!” (Sa‘îd, tsz.: 28).

Şair, cesur duruşunu muhafaza ederek her zaman savaşa hazır olduğunu belirtmektedir. ‘Antere için savaş, meydanlara inmeden başlamaktadır. Savaş öncesi, düşman üzerinde baskı kurup psikolojik üstünlüğü ele almak için hasmı tehdit etmektedir. Bundan dolayı düşmana verilecek gözdağı, hasmın savaş meydanında bozguna uğratılması için ilk

adımdır. Bunun bilincinde olan ‘Antere, bir çok hasmını savaştan önce tehdit ederek gözlerini korkutmaya çalışmaktadır. Bunun örneklerinden bazıları şu beyitlerinde görülmektedir:

فَوَيْلٌ لِّكَيْسَرَىٰ إِن حَلَّتْ بِأَرْضِهِ وَوَيْلٌ لِّجَيْشِ الْفُرْسِ حِينَ أُعْجِعُ
وَأَحْمِلُ فِيهِمْ حَمْلَةً عَنِّي أَرْدُ بِهَا الْأَبْطَالَ فِي الْفَقْرِ تَتَّجُ

“Topraklarına ayak bastığımda o Kistrâ’nın vay haline! Savaş naralarını savurduğumda Pers ordusunun vay haline! Onların üzerine Anterîce bir hamleyle yüklenir, o ıssız çölde kahramanlarını yere serer savaşı sonlandırırım.” (et-Tebrîzî, 1992: 42). Bir başka beytinde hasımlarına şu şekilde gözdağı vermektedir:

أَلَا مِنْ مُبَلِّغِ أَهْلِ الْجُحُودِ مَقَالَ قَتَىٰ وَفِيَّ بِالْعُهُودِ
سَأَخْرُجُ لِبِرَّازِ خَلِيٍّ بَالٍ بِقَلْبٍ فُذِّ مِنْ زُبْرِ الْحَدِيدِ
وَأَطْعَنُ بِالْقَنَا حَتَّىٰ يَرَانِي عَدُوِّي كَالشَّرَارَةِ مِنْ بَعِيدِ

“Ahdine sadık delikanlının (benim) sözlerini inkarcı nankörlere ulaştıracak yok mu? Demir parçası gibi olan kalbimle zihnim duru olduğu halde tereddütsüz bir şekilde meydan okumaya çıkacağım. Düşmanım beni uzaktan bir kıvılcım gibi görene kadar mızrağımı saplamaya devam edeceğim.” (et-Tebrîzî, 1992: 64).

Acem diyarındaki savaşlarının biri öncesinde düşman süvarilerini mübârezeye davet ettiği andaki cesur duruşunu ve savaşın kendi iç dünyasındaki etkisini şöyle dile getirmektedir:

نَفَّسُوا كَرْبِي وَدَاؤُوا عَلِيَّ وَابْرُزُوا لِي كُلَّ لَيْثٍ وَبَطَلٍ
وَأَنهَلُوا مِنْ حَدِّ سَيْفِي جُرْعًا مُرَّةً مِثْلَ نَقِيعِ الْحَنْظَلِ

“Bütün aslan parçası kahramanlarınızı karşıma çıkararak sıkıntıyı giderin, hastalıklarımı tedavi edin. Kılıcımın Ebû Leheb karpuzunun suyu gibi acı olan yudumlarını için.” (et-Tebrîzî, 1992: 135).

Kişisel kahramanlık ve ahlaki değerler içerisinde görülebilecek hasletlerden biri de, zulme razı olmama ve zulme baş kaldırmaktır. ‘Antere muallakasının bir bölümünde kendinden bahsederken zulme maruz kalmadığı müddetçe hoş geçimli birisi olduğunu, ancak zulümle karşılaşması halinde buna asla tahammülü olmadığını anlatmaktadır:

أَتَنبِي عَلِيٍّ بِمَا عَلِمْتَ فَإِنِّي سَمَحٌ مُخَالَفَتِي إِذَا لَمْ أُظْلَمِ

فَإِذَا ظَلِمْتُ فَإِنَّ ظُلْمِي بَاسِلٌ مُرٌّ مَذَاقُهُ كَطَعْمِ الْعَلَقَمِ

“Beni bildiğin şekilde öv, çünkü haksızlığa uğramadıkça hoş geçimliyimdir. Zulme uğrarsam eğer, cevabım çetindir, tadı Ebû Cehil karpuzu gibi acıdır.” (et-Tebrîzî, 1992: 167).

Başka bir şiirinde ise kendisi küfredmediği halde, kendisine küfrederek aşağılamaya çalışanla savaştan ölme ihtimalinin nefesine ağır geleceğini ifade etmektedir:

وَلَقَدْ خَشِيتُ بِأَنْ أَمُوتَ وَلَمْ تُدْرُ لِلْحَرْبِ دَائِرَةٌ عَلَى ابْنِي ضَمَضَمَ
الشَّاتِمِي عِرْضِي وَلَمْ أَشْتُمُهُمَا وَالتَّائِزِينَ إِذَا لَمْ أَلْقُهُمَا دَمِي

“Hep endişe etmişimdir Damdam’ın iki oğluyla savaştan ölmekten. Onlara sövmediğim halde namusuma dil uzatan, arkamdan, kanımı akıtmaya ant içen ikisiyle.” (et-Tebrîzî, 1992: 186).

‘Antere’nin sahip olduğu ve şiirlerinde yer verdiği ahlaki değerlerden biri de güçlü akrabalık bağlarıdır. Kabilecilik anlayışı üzerine kurulu câhiliye toplumunda akrabalarla olan bağın güçlü ve canlı tutulması kabilenin gücünü koruması adına önemli bir değerdi. ‘Antere de yaşadığı toplumun önemseydiği değerlerden olan sıla-ı rahime büyük önem vermiş, bu durumu şiirlerinde şu şekilde dile getirmiştir:

سَكَتٌ فَغَرَّ أَعْدَائِي السُّكُوتُ وَظَنُونِي لِأَهْلِي قَدْ نَسِيتُ
وَكَيْفَ أَنَا عَنْ سَادَاتِ قَوْمِ أَنَا فِي فَضْلِ نِعْمَتِهِمْ رَبِيتُ
وَإِنْ دَارَتْ بِهِمْ خَيْلُ الْأَعْدَادِي وَنَادُونِي أَجِبْتُ مَتَى دُعِيتُ
بَسَيْفٍ حَذُّهُ يُرْجِي الْمَنَائِيَا وَرُمَحٍ صَدْرُهُ الْخَتْفُ الْمُمِيتُ

“Sustum, suskunluğum düşmanlarımı yanıldı ve ailemi unuttuğumu sandılar. Ben kabilemin iyilik ve lütufları sayesinde yetişmişken onları nasıl ihmal ederim? Düşman atlıları onları kuşattığında ne zaman benden yardım isterlerse, ölüm denizinin dalgaları kadar güçlü kılıcım ve ölüm saçan siveri mızrağımla onlara yardıma koşarım.” (et-Tebrîzî, 1992: 38).

Bedevilerin çöl hayatında savaştaki şan ve kahramanlık kadar yücelttikleri ahlâkî değerlerden biri de, komşu kadınların namuslarına kesinlikle yan gözle bakmamaktır. Bu hususta şair, komşusunu rahatsız

etmemek adına gözlerini sakındığını ve bakışlarına sahip çıktığını şöyle dile getirmektedir:

وَأَغْضُ طَرْفِي مَا بَدَتْ لِي جَارَتِي حَتَّى يُوَارِي جَارَتِي مَاوَاهَا
إِنِّي امْرُؤٌ سَمَحُ الْخَلِيقَةِ مَا جِدُّ لَا أُتْبِعُ النَّفْسَ اللَّجُوجَ هَوَاهَا

“Komşum mahremini gizleyene kadar onun görünebilecek mahreminden gözlerimi sakınırım. Ben hoşgörülü şan ve şeref sahibi bir kimseyim, kötüye meyleden, yılışık nefsin arzularına boyun eğmem.” (Sa‘îd, tsz.: 159).

Komşuluk haklarını da gözettiğini ifade eden şair, komşusunu her türlü haksızlığa karşı koruduğunu ve misafire ikramda bulunmaktan duyduğu sevinci de şöyle anlatmaktadır:

وَإِنِّي لِأَحْمِي الْجَارَ مِنْ كُلِّ مَذَلَّةٍ وَأَفْرَحُ بِالضَّيْفِ الْمُؤَيَّمِ وَأَبْهَجُ

“Komşumu her türlü zillete karşı korurum, yatılı gelen misafire sevinir ve bundan kıvanç duyarım.” (Sa‘îd, tsz.: 34).

Şair, bir başka güzel haslet olan zayıfları koruma ve kendisine sığınanlara kol kanat germe gibi yüce değer de kendisinde bulunduğunu ifade etmektedir:

أَنَا الْأَسَدُ الْحَامِي جَمِي مَنْ يَلُودُ بِي وَفَعْلِي لَهُ وَصَفٌ إِلَى الدَّهْرِ يُذَكِّرُ

“Ben bana sığınanların yurdunun koruyucusuyum, bana sığınanı korumam hayat boyu anlatılacaktır.” (Sa‘îd, tsz.: 68).

‘Antere’nin bir başka yönü de örf ve adetlerin hüküm sürdüğü kabile hayatında nefsinin şehvet ve arzularına boyun eğmeyerek onu kontrol altında tutabilmesidir. İslam öncesi Arap toplumunda yaşamış şairlerden İmruu’l Kays (y.ö. 545), Tarafe (y.ö. 564), el-A‘şâ gibiler kendilerinden geçene kadar içmişler, kadınlarla ilgili iffetsiz şiirler söylemişlerdir. Ancak ‘Antere içtiğinde içkinin kendisini esir almasına müsaade etmemiş, şiirlerinde de iffeti elden bırakmayarak aşkını temiz bir şekilde dile getirmiştir (Tuleymât ve el-Aşkar, 1992: 411).

فَإِذَا شَرِبْتُ فَإِنِّي مُسْتَهْلِكٌ مَالِي، وَعِرْضِي وَأَفِرُّ لَمْ يُكَلِّمْ
وَإِذَا صَحَوْتُ فَمَا أَقْصُرُ عَنْ نَدَى وَكَمَا عَلِمْتَ شَمَائِلِي وَتَكْرُمِي

“Şarap içtiğimde ırzıma halel gelmeden malı mülkü harcarım, ırzım da

zedelenmez. Ayıldığımda cimrileşmem, ahlakım da cömertliğim de yine bildiğin gibidir.” (et-Tebrîzî, 1992: 169). Şair iffetli bir kişiliğe sahip olduğunu ve nefsinin alçalmasına asla müsaade edemeyeceğini şu ifadeyle belirtmektedir:

وَلَأَحْمِيَنَّ النَّفْسَ عَنْ شَهَوَاتِهَا حَتَّىٰ أَرَىٰ ذَا ذِمَّةٍ وَوَفَاءٍ

“Nefsimi namus, emanet ve vefa sahibi biriyle karşılaşana kadar şehvetlerine karşı koruyacağım.” Bu erdemli duruştan sonra teninin siyahiliğinin bir kusur görülemeyeceğini, asıl ayıplanması gerekenin ahlaksızlık olduğunu ve kendisinin de bu ahlak dışı davranışlara adeta yer ile gök arasındaki mesafeler kadar uzak olduğunu şu sözleriyle aktarmaktadır:

لَنْ أَكُ أَسْوَدًا قَالِمِسْكَ لُونِي وَمَا لِسَوَادٍ جَلْدِي مِنْ دَوَاءٍ
وَلَكِنْ تَبْعُدُ الْفَحْشَاءَ عَنِّي كَبُعْدِ الْأَرْضِ عَنِ جَوِّ السَّمَاءِ

“Eğer ben karaysam bilin ki misk benim rengimdir, tenimin karalığına bir ilaç yoktur. Ancak ahlaksızlık ve kötü işler, yerin gökten uzaklığı gibi benden uzaktır.” (et-Tebrîzî, 1992: 22).

Hayatının önemli bir bölümünü köle olarak geçiren ‘Antere, kadınların savaşlarda cariyeler edinildiği câhiliye döneminde yaşamasına rağmen cariyelere karşı saygılı ve iffetli olduğunu belirtmektedir. Kendisini kabul edip etmeme özgürlüğünü tamamen cariyeye bıraktığını, kabul etmesi halinde de velisine mehrini ödemediğine ona sahip olmadığını ifade etmektedir. Kendisi de bir cariye oğlu olan şairin bu tutumunun arka planında, cariye üzerinden annesine itibarını ve onurunu iade etme arzusunun olabileceğini belirtmek mümkündür:

مَا اسْتَمْتُ أَنِّي نَفْسَهَا فِي مَوْطِنٍ حَتَّىٰ أُوقِيَ مَهْرَهَا مَوْلَاهَا

“Velisine (efendisine) mihriyi tastamam verene kadar hiçbir yerde hiçbir kadını baştan çıkarmaya çalışmadım.” (et-Tebrîzî, 1992: 208).

‘Antere’nin sahip olduğu manevi değerlerin en önemlilerinden biri de kanaatkarlığı ve gönül zenginliğidir. ‘Antere savaş meydanlarında gözünü budaktan sakınmadan kahramanca çarpışıp kabilesi ve değerleri uğruna canını hiçe saydıktan sonra sıra ganimetlere gelince, kanaatkar bir şekilde maddiyatta gözü olmadığını şöyle ifade etmektedir:

إِنَّا إِذَا حَمِسَ الْوَعْيَ نُرْوِي الْقَنَاوَنِعْفُ عِنْدَ تَقَاسُمِ الْأَنْفَالِ

“Biz savaş kızıştığında mızrakları kanla sular, ganimetler taksim edilirken de kanaatkar davranarak geri dururuz.” (Sa‘îd, tsz.: 111). Bir başka beyitte ise savaş sonrası ganimetleri gördüğünü, dilediği takdirde onlara sahip olabileceğini ancak içindeki iffet duygusunun buna engel olduğunu belirtmektedir:

فَأَرَى الْمَغَايِمَ لَوْ أَشَاءُ حَوِيَتْهَا فَيَصُدُّنِي عَنْهَا كَثِيرٌ تَحْشَمِي

“Ganimetleri görüyorum dilersem onları elde ederim ancak nezaketim ve utanma duygumun çokluğu buna engel olmaktadır.” (et-Tebrîzî, 1992: 192).

‘Antere, kanaatkarlığını, hakkı olmayan şeye elini uzatmamasını ve gönlünün zenginliğini belki de en güzel şekilde tasvir ettiği beyitte şöyle demektedir:

وَلَقَدْ أَبَيْتُ عَلَى الطَّوَى وَأَظْلُهُ حَتَّى أَنْالَ بِهِ كَرِيمَ الْمَأْكَلِ

“Yiyeceklerin hoş ve meşru olanını elde edene kadar aç yatar aç kalkarım.” (et-Tebrîzî, 1992: 127). Hazreti Peygamber (s.a.v) onun bu beyti kendisinin önünde inşâd edildiğinde; “Hiçbir bedevi, ‘Antere kadar bende görme arzusu uyandırmamıştır.” buyurmuşlar, câhiliye döneminde yaşamış savaşçı bir köle olsa da adeta onun erdem sahibi bir şahsiyet olduğunun ebedi şahidi olmuşlardır. (el-İsfahânî, 2008: VIII, 172; eş-Şentemerî, 1983: II, 109; Ebû Nâcî, 1984: 55).

3.3. Savaşta At Tasviri

Kabile hayatının hüküm sürdüğü câhiliye dönemi Arap yarımadasındaki sürekli savaş hali, savaşçı kahramanlara toplumda önemli bir pozisyon sağlamıştır. Kabilelerin onurunu korumak ve dışarıdan gelecek saldırılara karşı koymak gibi bir misyon yüklenen kahramanların zamanın şartlarına göre mücadelelerinde kullandıkları binek hayvanları bulunmaktaydı. Câhiliye toplumunda yüklendikleri misyon gereği önemli yerleri bulunan binicilerine değer veren kabilelerin, savaşlardaki zafer ve fetihlerin vazgeçilmez unsuru olan atları çok önemsemeleri anlaşılabilir bir durumdur (Ceviz, 2002; 175). O dönemde süvari savaşçılar baskın ve savaşlarında hızlarından dolayı daha çok atları kullanmaktaydılar. Binici

savaşçı karakterin tamamlayıcı motifi olan at, câhiliye dönemi hamâset şiirlerinde genişçe yer almıştır.

‘Antere’nin şiirlerine baktığımızda şairin bir çok şiirinde bineğinin fiziksel özelliklerini, savaş zamanı kendisiyle uyumlu bir şekilde hareket ettiğini, düşmana saldırı sonucunda atın göğsüne saplanan mızrakları ve maruz kaldığı darbeleri, hücum için toz bulutunun içine daldığında toynaklarının ayak bileklerine kadar kana boyandığını ve nallarının taşlara sürtünmesinden dolayı kıvılcımların çıktığını anlattığı sahneleri görmekteyiz. Şair atının fiziksel özelliklerini, yürüyüşünü ve yol almasını detaylı bir şekilde şöyle anlatmaktadır:

سَلِسِ الْمَعْدَرِ لِأَجْقٍ أَفْرَائِهِ	مُتَقَلَّبٌ عَبَثًا بِفَأْسِ الْمِسْحَلِ
نَهْدِ الْقَطَاةِ كَأَنَّهَا مِنْ صَخْرَةٍ	مَلْسَاءَ يَغْشَاهَا الْمَسِيلُ بِمَحْفَلِ
وَكَأَنَّ هَادِيَهُ إِذَا اسْتَقْبَلَتْهُ	جِدْعٌ أَذْلٌ وَكَأَنَّ غَيْرَ مُذَلَّلِ
وَكَأَنَّ مَخْرَجَ رُوحِهِ فِي وَجْهِهِ	سِرْبَانٍ كَأَنَّا مَوْلَجِينَ لِجِبَالِ
وَكَأَنَّ مَثْنَيْهِ إِذَا جَرَدَتْهُ	وَنَزَعَتْ عَنْهُ الْجُلَّ مَثْنًا أَيْلِ
وَلَهُ حَوَافِرُ مُوْتَقِّ تَرْكِيْبِيهَا	صُمُّ النَّسُورِ كَأَنَّهَا مِنْ جَنْدَلِ
وَلَهُ عَسِيْبٌ ذُو سَبِيْبٍ سَابِغٌ	مِثْلُ الرِّدَاءِ عَلَى الْغَنِيِّ الْمُفْضِلِ
سَلِسُ الْعِنَانِ إِلَى الْقِتَالِ فَعَيْنُهُ	قَبْلَاءُ شَاخِصَةً كَعَيْنِ الْأَحْوَلِ
وَكَأَنَّ مِشْيَتَهُ إِذَا نَهْنَهَتْهُ	بِالْكَلِّ مِشْيَتُهُ شَارِبٍ مُسْتَعْجَلِ

“Ağzındaki gemi geven, böğürleri birbirine yakın yağız atım kolayca hücumla kalkar. Atımın kaya gibi sert ve pürüzsüz sırtına düşen sular akar gider. Budanmış hurma ağacı gibi uzun olan boynu ve geniş alnıyla asla baş edilemez. Burun delikleri sırtlanın yer altındaki yuvasına giderken geçtiği oyuklar gibidir. Eyeri çıkarılsa beli, ren geyiğinin sırtı gibi dümdüz ve dolgundur. Kaya parçası gibi sert ve yere sağlam basan toynakları; kuyruk sokumu kemiği üzeri eksiksiz, uzun kollarla dolu gösterişli kaftana benzeyen uzun bir kuyruğu vardır. Atım savaşa kolayca sevk edilir, gözü şaşkımsenin gözü gibi yukarı bakmaktadır. Dizginini çekip yavaşlattığımda gidişi, acele ile giden sarhoş gibidir.” (et-Tebrîzî, 1992: 124). Muallakasında da atının fiziksel özelliklerini, çizdiği şu portreyle ifade etmektedir:

ثُمَّسِي وَتُصْبِحُ فَوْقَ ظَهْرِ حَشِيئَةٍ وَأَبِيْتُ فَوْقَ سَرَاةِ أَذْهَمِ مُلْجَمِ
وَحَشِيئَتِي سَرَجٌ عَلَى عَجَلِ الشَّوَى نَهْدُ مَرَكَلَةٍ نَبِيلِ الْمُخَزَمِ

“(Sevgilim) yumuşak döşeğinde yatar ve sabahlar. Ben se, ağzı gemli yağız atın sırtında gecelerim. Benim yatağım, kalın bacaklı, iri kemikli, adaleli, iki yanları dolgun ve mahzemi semiz olan atın eyeridir.” (et-Tebrîzî, 1992: 159).

‘Antere atının fiziksel özellikleri gibi atının hızını, savaş meydanındaki tavırlarını, binicisiyle olan uyumunu ve adeta savaşa fiilen katılımını şöyle tasvir etmektedir:

إِذْ لَا أزالُ عَلَى رِخَالَةِ سَابِحٍ نَهْدُ تَعَاوُرَةِ الْكُمَاهُ مُكَلَّمِ
طَوْرًا يُجَرِّدُ لِطَطْعَانٍ وَتَارَةً يَأْوِي إِلَيَّ حَصِيدِ الْفَيْسِيِّ عَزْمَرِ

“Ben her daim, yiğitlerin nöbetleşe hücum ettikleri su gibi akıp giden yaralı yüksek atın eğrinin üstünde dururum. O at, düşmanlara saldırı için bazen tek başına ilerler, bazen de okları muhkem olan savaşçı toplulukla hareket eder.” (et-Tebrîzî, 1992: 172). ‘Antere, bedeni kanlara boyandığı halde düşmana saldırmaya devam eden atını şöyle tasvir etmektedir:

يَدْعُونَ عَنَّتَرَ وَالرَّمَاخَ كَأَنَّهَا أَشْطَانَ بِئْرٍ فِي لَبَانِ الْأَذْهَمِ
مَا زِلْتُ أَرْمِيهِمْ بِتَغْرَةٍ نَحْرِهِ وَلِبَانِهِ حَتَّى تَسْرِبَلَ بِالْدَمِ

“Mızraklar, kuyuya sarkmış ipler misali yağız atımın göğsüne asılmışken: “‘Antere, ‘Antere!’ diye sesleniyorlardı. Atım kandan bir giysiye bürününceye kadar göğsü ile onlara vurmaya devam ettim.” (et-Tebrîzî, 1992: 183).

Şair atının hızını tasvir ederken, atın şimşek kadar hızlı olduğunu ve renginin de gecenin karanlığından daha koyu olduğunu belirtmektedir:

وَجَوَادًا مَا سَارَ إِلَّا سَرَى الْبَرْزِ قُ وَرَاهُ مِنْ أَقْتِدَاحِ النَّعَالِ
أَذْهَمٌ يَصْنَدُ الدُّجَى بِسَوَادٍ بَيْنَ عَيْنَيْهِ غُرَّةٌ كَالْهَيْلِ

“Nalların taşlara çakmasından çıkan kıvılcımlar, atımın şimşek gibi ışık hızıyla yol alan bir at olduğuna işaretler. Atım öyle kara yağız bir attır ki; geceleyin alnı hilal gibi parlar.” (et-Tebrîzî, 1992: 131).

3.4. Savaşta Kullanılan Silahlar

Hakkın kuvvette olduğu kanaati üzere kurulu câhiliye dönemi düşüncesine göre; cengaver binici karakter mutlaka silah edinir, savaşta kendisine kahramanlığı getirecek silahlarıyla ilgilenir, şiirlerinde bu araçları ön plana çıkarır ve bununla bir şekilde düşmana gözdağı verme gayreti içinde olurdu. Cahilî şairlerin cesaret, kuvvet, övgü ve övünme aracı olan bu silahları şiirlerinde tasvir ettikleri ve onlara sahip olmakla övündükleri açıkça görülmektedir. At, kılıç, mızrak, ok, yay ve kalkan kahramanlık için gerekli olan silahların başında gelmektedir. ‘Antere’nin şiirleri dikkatle okunduğunda; savaş aletlerini zikrettiği yerlerde, silahla kendi arasında bağ kurarak onu uzunca anlattığı ve bundan haz aldığı gözlemlenmektedir. Şair ya silahların kahramanlığın vazgeçilmez bir parçası olduğunu düşünmekte ya da kendisinin özgürlük ve itibarı dahil hayattaki kazanımlarını onlarla elde ettiğinden, silahlara karşı vefasını ortaya koymaya çalışmaktadır. ‘Antere şiirinde silahlardan bahsederken tüm silahlara karşı takdirini ve övgüsünü ortaya koymaya çalışmaktadır. Ancak câhiliye dönemi kahraman tasavvurunda yakın dövüş silahları olan kılıç ve mızrak esas olduğu ve düşmanla yüz yüze kıran kırana savaşmak daha kahramanca bir algı olduğundan ‘Antere’nin şiirlerinde bu silahlar diğerlerine nazaran daha çok görülmektedir. Câhiliye döneminde kılıç, savaşçıların en çok önem verdikleri savaş aletidir. Şair şu beyitlerinde kılıç ve mızrağı bir arada zikrederken temayı, öldürdüğü kahramanın üstün vasıflarıyla başarılı bir şekilde birleştirerek bir bakıma kendi kahramanlığına ve gücüne işaret etmektedir:

فَطَعْنَتْهُ بِالرُّمْحِ ثُمَّ عَلَوْتُهُ بِمُهَنْدٍ صَافِي الْحَدِيدَةِ مَخْنَمُ
بَطْلٌ كَأَنَّ ثِيَابَهُ فِي سَرْحَةٍ يَحْدَى نِعَالَ السَّبْتِ لَيْسَ بِنَوَامُ

“Mızrağımı ona sapladım ve saf demirden keskin kılıcımla ona vurdum. Elbise giydirilmiş iri bir ağaç gövdesi gibi boylu, güçlü bir sıçır derisinden ayakkabı giyecek kadar iriyarı eşi bulunmayan bir kahramandı.” (et-Tebrîzî, 1992: 178). ‘Antere kılıcının keskinliğini ve gücünü şöyle dile getirmektedir:

وَلِي حُسَامٌ إِذَا مَا سَلَ فِي رَهَجٍ يَشُقُّ هَامَ الْأَعَادِي حِينَ يُمْتَسَقُ

“Savaşın hengamesi içerisinde kınından sıyrılarak çekilen ve

savrulduğunda düşmanların kafasını ikiye bölen keskin bir kılıcım vardır.” (et-Tebrîzî, 1992: 105). Şair kılıca bağlılıklarının güçlü olduğunu ve her an savaşıyorlarmış gibi kılıçlarının hazır beklediğini belirtirken çok savaştıkları için yaralarının kabuk bağlamaya fırsat bulamadan yeniden kanadığını ifade etmektedir:

فَظَلْنَا نَكُرُ الْمَشْرِفِيَّةَ فِيهِمْ وَخَرُصَانَ لُدُنِ السَّمْهَرِيِّ الْمُتَّقِفِ
عَلَلْتُنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ كَرِيهَةً بِأَسْيَافِنَا وَالْقَرْحُ لَمْ يَتَقَرَّفِ

“Düşmanlarımıza Sakif yapımı kılıçlarımız ve esnek, güçlü mızraklarımızla saldırırız. Savaş günlerinde kılıçlarımızla meşgul olur ve eğleniriz. Çok savaşmaktan yaralarımız kabuk bağlamaz.” (et-Tebrîzî, 1992: 102).

‘Antere’nin şiirlerini incelendiğinde en önemli savaş aleti olan kılıcın değişik bir çok isimle anıldığı görülmektedir. “el-Husâm”, “el-Yemânî”, “el-Mâdiye veya el-Mevâdî”, “er-Rikâk”, “el-Ensul veya el-Minsal”, “el-Bîyd”, “el-Mühenned”, “el-Hindî, el-Hindiyye, el-Hindivânî”, “es-Sârim veya es-Savârim”, “el-Faysal” ve “el-Kavâdib” bu isimlerin sadece bazılarıdır. ‘Antere’nin şiirlerinde, câhiliyede kılıçtan sonraki en önemli silah olan mızrak ta kılıç gibi farklı isimlerle anılmıştır. “es-Sinân veya el-Esinnatü”, “er-Rumh veya er-Rimâh”, es-Sumr” ve “es-Semheriyy” gibi isimler ‘Antere’nin şiirlerinde görülen mızrağın isimlerindedir.

‘Antere kılıç, mızrak ve kalkan kadar olmasa da bir çok şiirinde ok ve yaya da yer vermiştir. Bunlar diğer silahlara göre uzak mesafe silahları olduğu için, her fırsatta düşmanlarıyla göğüs göğüse çarpıştığını, onlara baskınlar düzenleyerek hezimete uğrattığını tasvir eden şairin şiirlerinde çok fazla yer bulamamıştır. Bir şiirinde bazen düşmana baskın düzenleyerek kılıç darbeleri indirdiğini, bazen de düşmanı kuşatan ve çok fazla okçusu bulunan kabilesinin arasına girerek savaşı bu şekilde sürdürdüğünü söylemektedir:

طَوْرًا يُجَرِّدُ لِطَعَانٍ وَتَارَةً يَاؤِي إِلَى خَصِيدِ الْقَيْسِيِّ عَزْمَرَمِ

“Bazen atı üzerinde düşmana kılıcını saplamak için saldırır, bazen de (yeniden güç kazanmak için) düşmanı kuşatan kabilemin okçularına sığınırım.” (et-Tebrîzî, 1992: 172). Okların ve okçuların çokluğunu güç ve sayı üstünlüğü şeklinde yorumlamak mümkündür.

Başka bir şiirinde şair attığı oklardan bahsederken, her zaman olduğu gibi silahlar üzerinden kendi kahramanlığına vurgu yapmayı hedeflemekte ve şöyle demektedir:

وَهَلْ يَدْرِي جُرِيَّةُ أَنْ نَبِيَّ يَكُونُ جَفِيرَهَا الْبَطْلُ النَّجِيدُ

“Benim oklarımın tirkeşi, yürekli kahramanların bedenidir. Cüreyye bunu bilir mi?” (et-Tebrîzî, 1992: 52). Bu şiirinde şair atıcılığıyla övünerek attığı okların hedefini asla şaşmadığını, oklarıyla yürekli kahramanların vücutlarını adeta ok kesesine çevirdiğini belirtmektedir.

‘Antere şiirlerinde silahlarından özellikle de kılıç ve mızrağından “dostum, yoldaşım, annem ve babam” gibi kelimelerle bahsetmekte, kendisi ve silahları arasında özel bir bağ bulunduğuna işaret etmektedir:

سَيْفِي أَنْبَسِي وَرُمْحِي كَلَّمَا نَهَمْتُ أَسْدُ الدَّخَالِ إِلَيْهَا مَالٌ جَانِبُهُ

“Geceleri ıssız çöllerde kılıcım ve mızrağımdan başka yoldaşım yoktur. Çöl aslanları yüksek sesle kükrediklerinde ben onlardan korkmam, onlar benim kılıcım ve mızrağımdan korkarlar.” (et-Tebrîzî, 1992: 28). Şair bir şiirinde, kılıç ve mızrağının anne ve babası, bir diğer şiirinde amcası ve dayısı olduğunu ifade etmektedir. Şair bu sözleriyle silahın, kendi adına hayattaki en önemli varlık olduğuna işaret etmeye çalışmaktadır:

جَوَادِي نَسَبْتِي وَأَبِي وَأُمِّي حُسَامِي وَالسَّنَانُ إِذَا انْتَسَبْنَا

“Eğer bir yere mensup olacaksak atım benim atam, kılıcım ve mızrağım da anam babamdır.” (et-Tebrîzî, 1992: 195).

مَنْ قَالَ إِنِّي سَيِّدٌ وَأَبْنُ سَيِّدٍ فَسَيْفِي وَهَذَا الرُّمْحُ عَمِّي وَخَالِيَا

“Kim soylu bir efendi olduğumu söylerse bilsin ki; işte bu kılıcım ve mızrak benim amcam ve dayımdır.” (et-Tebrîzî, 1992: 216).

Yine şiirinde kılıç ve mızrağın kendi eli için yaratıldığını ve beşikte geçirdiği günlerden beri bu silahların yoldaşı olduğunu belirtmektedir:

خُلِقَ الرُّمْحُ لِكَفِّي وَالْحُسَامُ الْهَنْدُونِي

وَمَعِي فِي الْمَهْدِ كَانَا فَتَوَقَّ صَدْرِي يُؤْنِسَانِي

“Mızrak ve Hint yapımı kılıç benim avucuma göre yaratıldı, beşikteyken de göğsümde bana yoldaştlar.” (et-Tebrîzî, 1992: 199).

Küçüklüğünden beri silahları kendine yoldaş edinen ‘Antere, hayattaki tüm kazanımlarını cesareti, kahramanlığı ve yiğitliğine mal ederek kılıcının gücüyle kabilesinin nazarında yüce bir mevkiye sahip olduğunu belirtmektedir:

وَقَدْ طَلَبْتُ مِنَ الْعُلَيَاءِ مَنزِلَةً بِصَارِمِي لَا بِأُمِّي وَلَا بِأَبِي

“*Makam ve mevkiyi kılıcımınla aradım, anamla babamla değil.*” (et-Tebrîzî, 1992: 36). Kılıcını ve kahramanlığını kölelikten kurtularak özgür bir savaşçıya dönmesinin başlıca aracı olarak gören şair; bir cariye olan annesi ve kendisini ancak gösterdiği kahramanlıktan sonra nesebine ilhak eden babasının, kabilesi nazarındaki durumuna olumlu bir etkide bulunmadığını ifade etmektedir.

‘Antere’nin divanında savaş aletlerinin ele alınışına baktığımızda şairin bu silahların seslerinden de bahsettiğini, bu seslerin kendisine mutluluk verdiğini, öyle ki kendisi için en güzel sesin Hint yapımı kılıcın savaşta çıkardığı ses olduğunu belirttiğini görmekteyiz:

وَأَسْمِعَانِي نَعْمَةَ الْأَسْيَافِ حَتَّى تُطْرِبَنِي
أَطْيَبُ الْأَصْوَاتِ عِنْدِي حُسْنُ صَوْتِ الْهِنْدُونِي
وَصَرِيرُ الرُّمَحِ جَهْرًا فِي الْوَعَى يَوْمَ الطَّعَانِ

“*Beni keyiflendirip mest etmek için bana kılıçların sesini duyurun. Zira savaş meydanında savaşırken benim için seslerin en güzeli Hint kılıcının hoş sesi ve mızrakların yüksek gıcirtisidir.*” (et-Tebrîzî, 1992: 199). Bir diğer şiirinde ise kılıcının sesinin keyfini yerine getiren unsur olduğunu ifade ettikten sonra parıltısının da savaş meydanının toz topraktan oluşan karanlığında ışığı olduğunu belirtmekte ve bununla düşmana gözdağı vermeye çalışmaktadır:

وَصَوْتُ حُسَامِي مُطْرِبِي وَبَرِيقُهُ إِذَا اسْوَدَّ وَجْهُ الْأَفْقِ بِالنَّقَعِ مِقْبَاسِي

“*Savaşta kılıcımın sesi neşem, parıltısı toz bulutu altında ışığımdır.*” (et-Tebrîzî, 1992: 88).

Şair bazen kılıcını baş ağrısı çeken hastanın hastalığını iyileştiren doktora, bazen de mızrağını korkağın kalbini cesaretle dolduran ve görünüşüne heybet katan etkin bir unsura benzetmektedir. Şairin bu benzetmelerle ne kadar büyük bir savaşçı olduğunu anlatmaya çalıştığını

anlamak mümkündür. Öyle ki sadece kendisine ait silah bile korkağı cesaretlendirmeye yetiyorsa, şahsen kendisinin içinde bulunacağı topluluğun çok daha fazla yürekleneceği aşikardır:

وَسَيْفِي كَانَ فِي الْهَيْجَا طَبِيبًا يَدَاوِي رَأْسَ مَنْ يَشْكُو الصَّدَاعَا
وَلَوْ أُرْسَلْتُ رُمَحِي مَعَ جَبَانٍ لَكَانَ بِهَيْبَتِي يَلْقَى السَّبَاعَا
مَلَأْتُ الْأَرْضَ خَوْفًا مِنْ حُسَامِي وَخَصَمِي لَمْ يَجِدْ فِيهَا اتِّسَاعَا

“Savaş meydanında kılıcım baş ağrısı çekenin (başını kopararak) hastalığını iyileştiren doktordu. Mızrağımı korkak biriyle göndersem, heybetimden aslanlarla korkusuzca kapışır. Kılıcımınla yeryüzünü korkuyla doldurdum, öyle ki yeryüzü düşmanıma dar geldi.” (et-Tebrîzî, 1992: 90).

Öte yandan; ‘Antere’nin hayatına yön veren en önemli etken olan sevgilisini hatırladığı zamanlardaki duygularını silahlarla birleştirerek anlatması, şairin silahlarıyla arasındaki bağın çok güçlü olduğunun delili olarak görülebilir. Zira şair, ‘Able’ye olan aşkı dile getirdiği bazı beyitlerde bu aşk portresini savaş aletlerini anarak güçlendirmeye çalışmıştır. Mızraklar ve Hint yapımı parlak kılıçlar cesedini parçalarken bile sevgilisini hatırladığını, öyle ki sevgilisinin gülümserken dudaklarının parıltısını hatırlattığı için o parıltılı kılıçları öpmeyi istediğini dile getirdiği beyitler, aşkın bir an bile aklından çıkmadığının işareti olarak okunabilir. Şairin uzun mızrakları zikretmesini güç ve dayanıklılık, kılıçları zikretmesini de cesaret ve yiğitlik olarak yorumlamak mümkündür. Her iki sıfat ta kahraman bir savaşçıda olması gereken temel vasıfların başında gelmektedir. Zira uzun ve ağır mızrakları kaldırmak, kavramak ve savurmak güçlü bir beden gerektireceği gibi, kılıçla savaşmak ta cesurca düşmana yaklaşmayı, düşman saflarının arasına dalmayı ve göğüs göğüse çarpışmayı gerektirecektir. İşte şair bu iki silahı kendine nisbet ederek her iki sıfatın da kendisinde bulunduğunu dolaylı bir şekilde şöyle zikretmektedir:

وَلَقَدْ ذَكَرْتُكَ وَالرَّمَا حُ نَوَاهِلُ مِنِّي وَيَبِضُّ الْهِنْدُ تَقَطَّرُ مِنْ دَمِي
فَوَدِدْتُ تَقْبِيلَ السُّيُوفِ لِأَنَّهَا لَمَعَتْ كَبَارِقِ تَغْرِكِ الْمُتَبَسِّمِ

“Mızraklar bedenime batıp etimi parçalarken ve Hindistan yapımı

kılıçlardan kanım damlarken seni hatırladım. O kılıçlar sen gülümserken dudaklarının parıltısı gibi parıldadığı için o kılıçları öpmeyi diledim." (et-Tebrîzî, 1992: 191; Dayf, 1977: 21).

Sonuç

Câhiliye döneminin ve hatta bütün Arap edebiyatı tarihinin en önemli şairlerinden biri 'Antere b. Şeddâd'tır. 'Abs oğullarının ileri gelenlerinden biri olan bir Arap baba ve Habeşli siyahî bir cariye anneden dünyaya gelen şair; kabilesinin develerini güden köle bir çoban olarak başladığı hayatını cesareti, yiğitliği ve cengaverliği sayesinde kabilesinin ve tüm savaşçıların saygınlığını kazanmış özgür bir savaşçı olarak noktalamıştır.

Köle olarak geçirdiği gençlik yıllarından itibaren büyük bir tutkuyla bağlandığı amca kızı 'Able, adeta şairliğinin ilham perisi, savaşlardaki kahramanlıkları ve özgürlüğü dahil olmak üzere hayatta elde ettiği kazanımların ardındaki en büyük etken olmuştur. Hz. Peygamber (sav)'in gönlünde câhiliyeden görmeyi arzuladığı kişi hissini uyandıran gönül zenginliği, haksızlığa tahammül edememesi, vefakarlığı, bir cariye olan annesi Zebîbe'ye itibarını iade etme arzusuyla savaşlarında kazandığı cariyelerine saygılı davranması, elindeki imkanlar ölçüsünde cömertliği ve özellikle de kahramanlığı şairin kişiliğinde öne çıkan vasıflardandır. Hayatını at sırtında savaş meydanlarında geçiren 'Antere, şiirlerinin aşk ve hamâsî yönüyle bir çok Arap edebiyat eleştirmenine göre "*Eş'aru'l-Fursân*" "*Süvarilerin en yetenekli şairi*" vasfını hak etmektedir. Bu binici şairin şiirlerinde en belirgin konu hamâsettir. Şairin hamâset temalı şiirlerinin; savaş kahramanlığı, kişisel kahramanlıklar, şairin sahip olduğu ahlâkî değerler, savaş meydanlarında at ve savaş aletleri tasviri gibi konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu konularla şairin, kahramanlığını öne çıkarma ve kendiyi övünme çabası içinde olduğu anlaşılmaktadır. Köle psikolojisinin ruhuna kazıdığı kompleksten kurtulabilmek için kendi kahramanlıklarına vurgu yaparak övünmenin arka planında ise, 'Able'nin sevgisini kazanma arzusu yatmaktadır.

KAYNAKÇA

- ‘Abdurrahmân, ‘Affif, *eş-Şi‘ru ve Eyyâmu‘l-‘Arab fi‘l-‘Asri‘l-Câhilî*, Dâru‘l-Endelüs, Beyrut 1984.
- el-Bağdâdî, ‘Abdülkadir (v. 1093/1682), *Hizânetü‘l-Edeb*, I-XIII, (thk.: ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn), Mektebetü‘l-Hancî, Kahire 1997.
- Brockelman, Carl, *Târîhu‘l-Edebi‘l-‘Arabî*, I-VI, Dâru‘l-Ma‘ârif, Kahire tsz.
- el-Bustânî, Butros, *Udebâi‘l-‘Arab fi‘l-Câhiliyyeti ve ‘Asri‘l-İslâm*, Dâru Mârûn ‘Abbûd, Beyrut tsz.
- _____, *eş-Şu‘arâ‘l-Fursân*, Dâru‘l-Makşûf, Beyrut 1944.
- Ceviz, Nurettin, “Câhiliye Döneminde Süvari Şairler”, *Ekev Akademi Dergisi*, Kış 2002, sy: X, ss. 175-203.
- Ceviz, Nurettin - DEMİRAYAK, Kenan - YANIK, Nevzat H., *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, Ankara Okulu, Ankara 2010.
- el-Cumahî, İbni Sellâm (v. 231/846), *Tabakâtu‘ş-Şu‘arâ*, Dâru‘l-Kutubi‘l-‘İlmiyye, Beyrut 2001.
- Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, Kapı Yayınları, İstanbul 2011.
- Dayf, Şevkî, *eş-Ş‘iru ve Tavâbi‘uhu‘l-‘Asriyye ‘alâ Marri‘l-‘Usûr*, Dâru‘l-Ma‘ârif, Kahire 1977.
- _____, *Târîhu‘l-Edebi‘l-‘Arabî el-‘Asru‘l-Câhilî*, Dâru‘l- Ma‘ârif, Kahire 1960.
- Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi I (Câhiliye Dönemi)*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2012.
- Durmuş, İsmail, “Hamâse”, *DİA*, XV, İstanbul 1997.
- Ebû Nâcî, Mahmud Hasan, *Şu‘arâ‘l-‘Arabî‘l-Fursân*, Müessesetu ‘Ulumi‘l-Kur‘ân, Şam, 1984.
- Emîn, Ahmed, *Fecru‘l-İslâm*, Mektebetü‘n-Nahdati‘l-Mısriyye, Kahire 1964.
- el-Esed, Nâsiruddîn, *Târîhu‘l-Edebi‘l-‘Arabî el-Edebu‘l-Câhilî*, Dâru‘l-İrşâd, Hums 1992.
- el-Fâhûrî, Hanna, *el-Câmi‘ fi Târîhi‘l-Edebi‘l-‘Arabî*, Dâru‘l-Cîl, Beyrut 1986.
- _____, *el-Fahru ve‘l-Hamâse*, Dâru‘l-Ma‘ârif, Kahire tsz.

- Ferrûh, 'Ömer, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, I-VI, Dâru'l-'İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut 1981.
- Hafâcî, Muhammed 'Abdumun'im, *el-Hayâtu'l-Edebiyye fi'l-'Asri'l-Câhilî*, Dâru'l Cîl, Beyrut 1992.
- İbn 'Abdirabbih (v. 328/940), *el-'İkdu'l-Ferîd*, thk. Müfîd Muhammed Kamîhe, C. I-IX, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut 1983.
- İbn Düreyd (v. 321/933), *el-İştikâk*, thk. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1991.
- İbn Kuteybe (v. 276/889), *eş-Şi'ru ve's-Şu'arâ*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, C. I-II, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 1967.
- İbn Manzûr (v. 711/1311), *Lisânü'l-'Arab*, I-XV, Dâru Sâdır, Beyrut 1993.
- İbn Munkiz, Usâme (v. 584/1188), *Lubâbu'l-Âdâb*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l-Cîl, Kahire 1987.
- el-İsfahânî, Ebu'l-Ferec (v. 356/967), *el-Eğânî*, thk. İhsân Abbâs vd., C. I-XXV, Dâru Sâdır, Beyrut, 2008.
- el-Kavvâl, Antuvan Muhsin, *Dîvânu Muhelhil*, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1995.
- el-Kayrevânî, İbn Reşîk (v. 456/1064), *el-'Umde fi Sinâ'ati's-Şi'ri ve Nakdihî*, C. I-II, Matba'atu's-Sa'âdeh, Kahire 1907.
- el-Kureşî, Ebû Zeyd (v. 170/876), *Cemheretu Eş'âri'l-'Arab*, thk. 'Alî Muhammed el-Bacâvî, Dâru Nahdati Mısır, Kahire 1981.
- el-Merzûkî, Ahmed b. Muhammed (v. 421/1030), *Şerhu Dîvâni'l-Hamâseti li-Ebî Temmâm*, thk. Ahmed Emîn ve 'Abdusselâm Muhammed Hârûn, C. I-IV, Dâru'l Kütubi'l-'İlmiyye, Beyrut 2002.
- el-Mevlevî, Muhammed Sa'îd, *Şerhu Dîvâni 'Antere*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1970.
- Muhtar, Cemal, "‘Antere”, *DİA*, III, İstanbul 1991.
- Sa'îd, Emîn, *Şerhu Dîvâni 'Antere b. Şeddâd*, el-Matba'atu'l-'Arabiyye, Kahire tsz..
- es-Suyûtî (v. 421/1030), *el-Muzhir fi 'Ulûmi'l-Luğa ve Âdâbihâ*, thk. Fuâd 'Alî Mansûr, C. I-II, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut 1998.
- eş-Şentemerî, el-A'alem (v. 476/1084), *Eş'âru's-Şu'arâi's-Sitteti'l-Câhiliyyîn*,

- I-II, Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, Beyrut 1983.
- et-Tebrîzî, el-Hatîb (v. 502/1109), *Şerhu Divâni 'Antere*, thk. Mâcid Tırâd, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut 1992.
- Tuleymât, Gâzî - el-Aşkar, 'İrfan, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-Edebi'l-Câhilî*, Dâru'l-İrşad, Humus 1992.
- Tülücü, Süleyman, "Muallaka Şâirlerinden 'Antere", *Ekev Akademi Dergisi*, sy: IV- Mayıs 1999.
- Yanık, Nevzat H., *Arap Şiirinde Tasvir (Câhiliye-Abbasiler)*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2010.
- ez-Zevzenî, el-Hüseyn b. Ahmed (v. 486/1093), *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-'Aşr*, Dâru Mektebetu'l-Hayât, Beyrut 1983.
- ez-Zevzenî, el-Hüseyn b. Ahmed (v. 486/1093), *Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb'*, Daru'l-M'arife, Beyrut 2004.
- ez-Zeyyât, Ahmed Hasan, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Dâru Nahdatu Mısır, Kahire tsz.
- ez-Ziriklî, Hayruddîn , *Kâmûsu Terâcim li-Eşhari'r-Ricâli ve'n-Nisâ (el-A'alâm)*, I-VIII, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut 1980.